SZOLNOK MEGYE TELEPÜLÉSSZERKEZETÉNEK

V Á L T O Z Á S A

AZ EMBER MEGTELEPEDÉSÉTŐL 1876-ig.

VERESEGYHÁZI BÉLA

B 1420

I. RÉSZ.

A TERMÉSZETFÖLDRAJZI TÉNYEZŐK HATÁSA A TELEPÜLÉSEK KIALAKULÁSÁRA

A települések kialakulásának vizsgálatakor elengedhatetlen a korabeli viszonyok rekonstruálása mind természeti, mind gazdasági, politikai téren. A terület kisebb - nagyobb településeinek életében elsőrendü szerepet játszott a viz közelsége. Azt is megkockáztathatjuk, hogy döntő jelentőséget tulajdonitsunk ennek a természetföldrajzi tényezőnek.

Az éghajlati tényezők az ember megtelepedése óta közel ugyanazt a képet mutatják, mint ma. Mérsékelten kontinentális éghajlat, meleg nyarakkal, hideg, kemény telekkel.

Viszonyait jól szemlélteti az I. táblázat. Elmondhatjuk, hogy Szolnok és környéke az Alföld egészénél szárazabb, melegebb terület, ugyanakkor a tél igen kemény, hideg.

Mezőgazdasági kulturák meghonosodása öntözés nélkül igen nehézkes. Az első megtelepülők és utódaik helyett elvégezték ezt a feladatot a folyók és a patakok, rendszeresen öntözve az ártéri területet. Az emberi település felszorult ugyan az ármentes magaslatokra, a szántók és rétek ugyanakkor az ártéren feküdtek.

I. Táblázat: NÉHÁNY SZOLNOK MEGYEI ÁLLOMÁS

HŐMÉRSÉKLETI ÉS CSAPADÉKADATA

/1901 - 1950 / átlaga

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év.
JÁSZ-BERÉNY	Hőmérs. C°	-2,4	-0,3	5,1	10,7	16,2	19,7	21,7	20,8	16,5	10,4	4,4	0,1	10,3
	Csap. mm	26	25	33	41	56	63	56	47	42	47	47	36	519
SZOLNOK	Hőmérs. C°	-2,0	-0,1	5,6	10,8	16,3	19,6	21,8	21,0	16,7	11,8	4,7	0,2	10,4
	Csap. mm	27	29	31	43	58	60	52	49	40	47	50	38	524
TISZA-ŐRS	Hőmérs. C°	-2,9	-0,9	4,9	10,5	16,1	19,2	21,6	20,8	16,4	10,4	4,3	-0,1	10,3
	Csap. mm	26	27	32	40	55	62	53	46	42	44	46	37	510

Forrás: MAGYARORSZÁG ÉGHAJLATI ATLASZA.

I-II. kötet. Bp. 1963.

Legmelegebb hónapok a julius és az augusztus, a legszárazabbak ugyanakkor a téli hónapok, a január és a február.

Megyénk ma méltán nagyhirü mezőgazdasága sokat köszönhet területünk talajainak is, melyek jelentősége főként az ármentesitések után domborodik ki. Az ősvizrajzi állapotok nem engedték meg nagyobb földdarabok egységét, hiszen elég a megye ősvizrajzi térképére pillantani, már látjuk a terület nagy részének felszabdaltságát.

Ugyanakkor az állandóan vizzel boritott helyek mocsaras talaja termelésre nem voltak alkalmasak. Az időszakosan járt területek lösziszapos talaját évente a folyók iszapja ujitotta fel, pótolva ezzel a XIX. század közepéig a trágyázást, és hozott bő termést az ide vetett gabona, majd a zöldség- és gyümölcsfélék.

Mind a Jászságban, mind a Tiszazugban homokos területek ékelődnek be a feketeföldek és a mocsarak közé. KALECZ adatai szerint az őskori településeknél meg is figyelhető az ezektől való tartózkodás. A kor embere főként a folyó és a feketeföldek találkozásánál ütötte fel tanyáját. Később természetesen a terület benépesülése idején és utána, ezeket a területeket is fel kellett osztani és meg kellett müvelni. /1.ábra/.

Az időjárás és a talaj településben játszott szerepe elenyészőnek mondható területünkön a víz vonzóerejéhez képest. A víz, amely vidékünk alfája és omegája, az emberi települések éltetője, a mezőgazdasági kultura táplálója, a kereskedelem szintere, ugyanakkor ezek rombolója, terjesztője a betegségeknek.

Megyénk főfolyója a Tisza, amely a pleisztocén-holocén határán jelenik meg a területen, és amely a holocén időszak folyamán többször változtatja a helyét. Ezeket a helyváltoztatásokat figyelemmel kisérhetjük a mai terepalakulatokon is, ahol a feltöltődés különböző fázisaiban levő elhagyott folyóágyakat találhatunk, bizonyitva ezzel egyrészt a fent emlitett tényt, másrészt néhány, a Tisza eleven folyásától messzebb elterülő település létrejöttének tényét is /Kunhegyes, Karcag és környéke/. Ilyen, jelenleg a legjobb állapotban lévő Kakat, de a Büdös-ér, a Nagy-Hék és a Zádor- ér vonala is. Ezek az elhagyott medrek az előbb felsorolt hasznosságuk /telepitő erő/ mellett igen fontos szerepet játszanak a tiszai árvizek levezetésében is. /2. ábra/

A Tisza vize árvizkor az ugynevezett "fok"-okon zudult ki a már elhagyott folyómedrekbe, megtöltve azt.

A folyóviz iránya a Karcagtól délre elterülő Nagy-Sárrét mocsaras vizivilága volt. Az Abádnál kitörő Mirhó Kunhegyes környékének érintésével Kisujszállás területén ömlött a mocsaras tájra, közben kisebb - nagyobb szigeteket alkotott, melyre főként a török világ emberei menekitették vagyonkájukat a dulás elől.

A másik kitörési irány Fegyvernek környékéről indulva, az elhagyott Büdös-éren és a Nagy- Héken keresztül Öcsöd környékén vezetett a Nagy-Körösbe. A Mirhón és a Zádoron lefolyt vizmennyiség is a Berettyó és a Körösök segitségével folyt le a Tiszába.

A "fok"-okon, amelyek tulajdonképpen a folyót kisérő övzátonyok folytonossági hiányai /KÁROLYI/, a megáradt folyó vize az ártérre lépett ki, magával ragadva természetes élővilágát. Végső soron ez a tény adja az ártéri gazdálkodás jelentőségét is. A korai középkor embere az ár után visszafolyó vizeket elrekesztve gátolta a halak visszvonulási utját, tervszerüen lehalászta a tavakat, elhagyott medreket.

Már a XI-XIII. században sok halastavat találunk a vidéken, melyek után rendszeresen adóznak a jobbágyok, ugyanakkor kötelességük rendben is tartani ezeket.

Ilyen tavak a Cserőközi nagy halastavak, Tiszapüspöki határában lévő nagy tó, Törökszentmiklóstól délnyugatra, Abád és környékének tava, Kerektó, Ság falu melletti tó. /ORTVAY/.

A megye területén az első szabályozási munkálatok is a Mirhón lefolyó árvizek megállitásával voltak kapcsolatban. 1754-1761. között /NEMES G/ épitik fel a Mirhó- gátat, amely mintegy száz évig betölti feladatát, védi a mögöttes területet. A gát, mint a később felépitett gátak mindegyike, gyökeresen megváltoztatja a gazdálkodás szerkezetét vidékünkön. Az eddig nagyobb sullyal szereplő állattenyésztés szerepét fokozatosan átveszi a gabonatermelés, s általában a földmüvelés.

A megszünt mocsárvilág helyét müvelés alá veszik, felosztják. A rideg állattartás általában visszaszorul a laposabb, fizesebb területekre.

A Tisza vizviszonyai természetesen különböztek a mai gátak közé szoritott folyó mutatóitól. A folyó esése a szabályozás előtt Szolnok és a torkolat között csupán 2 cm/km volt. A jóval hosszabb lefutási pálya, az ebből következő lassubb vizlevonulás azt eredményezte, hogy az árvizek időben és térben szétterültek.

SZEGED

BOTÁR szerint legalább kétszerese volt a mai áradásos időszak hosszának a szabályozás előtti árvizi időszak. Ez azt jelentette, hogy bár a terület egy része hónapokig víz alatt volt, a szétterült átteren nem érvényesültek a magassági vízviszonyok.

A 2, 3, 4. táblázat adatai alapján azt is elmondhatjuk, hogy a szabályozás előtti árvizek jóval alacsonyabbak voltak, mint a szabályozás utániak, ezért veszélyességük sem volt olyan mértékü.

Az viszont igaz, hogy a szétterülő vizek miatt volt olyan a mocsaras terület.
Ugyanakkor a kisvizek nem érték el a mai értékeket, éppen ezért a Tisza vízszintingadozása jóval kisebb volt, mint a szabályozás után. A szabályozás előtti emberek, tehát a rendkivüli nagyságu árvizeket leszámitva, bizton számithattak arra, hogy településeik nem kerülnek veszélybe, hiszen még a mai magas árvizek idején is például Szolnokon a Vár alatt 197o-ben 1 méterrel a talajszint ala tt volt a folyó. /KAPOSVÁRI/.

2.sz.Táblázat: A TISZA SZABÁLYOZÁS ELŐTTI ÉS UTÁNI LEGNAGYOBB VIZÁLLÁSA /cm/.

SZELVÉNY	Az eddig észlelt legmagasabb vizállás NAPJA	MAGASSÁGA cm	Az 183o. évi árviz magassága cm	KÜLÖNBSÉG cm
Tokaj	1888.3.27.	872	716	166
Polgár	1964.4. 6.	728	532	196
T.füred	197o.5.27.	774	631	143
Szolnok	197o.5.3o.	9o9	686	223
Csongrád	197o.6. 1.	935	599	336
Szeged	197o.6. 1 .	961	615	345

Botár- Károlyi: A Tisza Szabályozása.Vizügyi Tört. Füzet.I.kötet.Bp.1971.

3. Táblázat: A TISZA SZABÁLYOZÁS ELŐTTI ÉS UTÁNI LEGKISEBB VIZÁLLÁSA /cm/

SZELVÉNY	Az eddig észlelt legkisebb vizállás NAPJA	MAGASSÁGA cm	Az 185o-es években legkisebb vizállás NAPJA	MAGASSÁGA cm	KÜLÖNBSÉG cm
V.namény	1923.9.25.	224	1857.12.14.	-155	69
Tokaj	1946.1o.5.	-184	1858.11.1.	72	256
Szolnok	1961.1o.18.	-262	1858.11.3.	-61	2o1
Csongrád	195o.8.8.	-334	1858.1o.31.	-68	276
Szeged	1946.1o.1o.	-25o	1858.1. 7.	32	282

Botár-Károlyi: A Tisza Szabályozása.Vizügyi Tört.Füz. I.kötet.Bp.1971.

4. Táblázat: A TISZA VIZJÁTÉKA A SZABÁLYOZÁS ELŐTT ÉS UTÁN /cm/

Szelvény	Vizjáték a szabálylyozás előtt /cm/	Vizjáték a szabálylyozás után /cm/
Tokaj	644	1o56
Szolnok	747	1171
Csongrád	667	1269
Szeged	583	1211

Botár-Károlyi: adatai után összeállitotta:

Veresegyházi Béla.

Az állandóan vizzel boritott területek elmocsarasodtak, erősen gátolták a közlekedést, betegségeket terjesztettek. Hires, vagy inkább hirhedett mocsarak voltak a Karcag környéki Kara János mocsár és a Gyolcsilapos a Mirhó kitörése tájékán.

Szücs Sándor etnográfus a következőket irja a Nagykunság régi utjairól: "Ősszel hasig gázolt a ló ez utak sarában, s megfeneklett benne a szekér. Téli időben ... a hóval eltakart kátyuban fenékkel fordult fe a szán."
"Szekér helyett inkább csolnak volt a környéken lakók fő közlekedési eszköze."[1]

[1] Szücs Sándor: A régi Sárrét és a Nagykunság utjai. Jászkunság.1956.okt.-dec.23o-233.old.

Ilyen mocsaras területen fekvő falvakba, mint Turkeddibe, Hegyesborba, Kisujszállásra, Tiszaderzsre, Dománházára, Tiszasülyre, Nagykörübe, Kőtelekre csak bajosan lehetett eljutni.

A Tiszazug fejlődéstörténete eltér a kun és a jász vidékekétől ugyanugy, mint a Szolnoktól északra elterülő Tiszatájtól is. Maga a területe is más felépitettségü és eredetü, hiszen döntően nem a Tisza alakitotta ki, hanem a Duna. A Tisza csak az óholocénban jelenik meg ezen a tájon és fürészeli át a Duna otthagyott hordalékkupját.

A kistáj változatos multja mellett felépitése is változó. A nagyobb feketeföld övezetbe két homokterület ékelődik be. Az egyik Tiszaföldvár és Cibakháza között, a másik Tiszaug-Csépa-Tiszakürt térségében. Ennek a futóhomoknak a Duna folyóvizi hordaléka az alapanyaga. /SOMOGYI S/.

Másik alapanyag a homokos lösz és az iszapos lösz alkotta területen fordul elő. Az Ős-Tisza munkájának eredményei ezek. Ez a két felszini forma ma az ártér fölé magasodik. Az emberi települések inkább a löszös formációkra telepedtek /lásd: első ábra/. Ugyanakkor az árterületet a holocén öntésképződmények jellemzik, melyeket a Tisza és a Körös áradásaik alkalmával hagytak ott.

A Körös melléke, amely az óholocénben a Tiszántul erózióbázisa volt, a történelmi korokban egészen a szabályozásokig mocsaras, lápos, vizenyős terület. Az ármentes térszinekre települt községeket az év jó részében vizi uton lehetett csak megközeliteni. Ezen a területen vonultak le a Kara János mocsárból az áradási fölös vizek.

A Jászság ősvizrajzi képe legalább annyira szövevényes, mint a Tiszántulé. Bár a táj egészében főként a Zagyva vizei birnak jelentőséggel, legalább 3o %-nyi szerepe van itt is a Tisza vizeinek, melyek a jobbparthoz közel eső területeket tartja elzárva a külvilágtól.

Az Alsó-Zagyva sik /SZÉKELY/ tartósan süllyedő terület korunkban is. Ez a tartós süllyedés vonzotta a Mátrából és a Cserhátból eredő kis patakokat, összegyüjtve hatalmas mocsaras vidéket alakitott ki a Jászberény-Jászjákóhalma vidékén.

FODOR szerint a Zagyva Jászfelsőszentgyörgynél eredetileg nem a jelenlegi irányba, hanem délre folyt, s csak a Jászberény-Jákóhalmai süllyedék hóditotta magához, már a történelmi időkben. Az eredeti folyásirány nyugatról kerüli meg a Jászságot és Szolnoktól délnyugatra ömlik a folyó a Tiszába.

SZÉKELY szerint is a folyó elhagyott medrének formái frissek.

Az eredeti folyásirányától eltérült folyó meanderezve, minimális eséssel haladt a Tisza felé, melynek következtében a süllyedék területén hatalmas mocsárvilágot alakitott ki./ Necsői-, Borsóhalmi mocsarak/.

Északról jóval rövidebb uton a Tarna szelte át a Jászságot. FODOR szerint eredetileg a terület fő folyója volt, a süllyedékbe való belecsuszása után a Zagyva mocsaraiban elveszett a vize.

A Jászberény-jákóhalmai süllyedéknek még egy földtani jellegzetessége is idekivánkozik, hiszen közvetlenül érinti a települések sorsát: ez pedig a gyakori szerkezeti mozgás. Ezeknek a mozgásoknak az epicentrumuk mindig Jászberény környékén helyezkedett el. Ezek a földrengések a szerkezeti mozgás folyamatosságáról tanuskodnak, arról, hogy a süllyedés mind a mai napig tart.

A Tiszához közelebb fekvő területek jelentős vizfolyása volt a már 1075-ben is emlitett Millér. Szerepére vonatkozóan kétféle nézetet találunk az irodalomban. FODOR szerint az Ős-Tarna egyik ága lehetett, amelyik a Ladány és Kisér közötti mocsarak levezetője lett volna.

1. SZOLNOK MEGYE TALAJAI

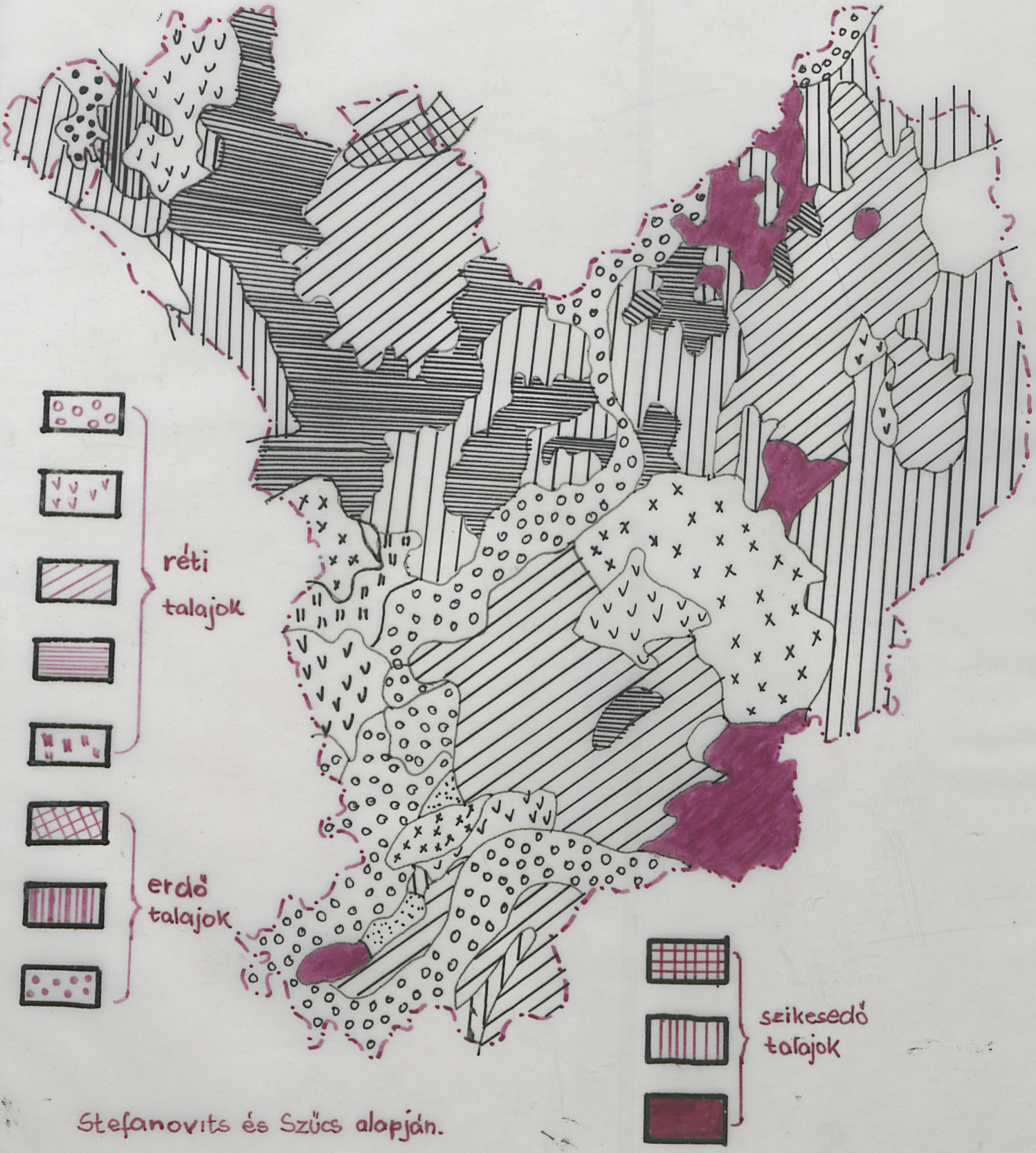

Stefanovits és Szűcs alapján.

Ezzel szemben KÁROLYI szerint a Tiszából a Sajfok és a György-ér környékén kiszakadó viztömeget vezette le Szolnok környékén a Tiszába.

A Jászság mocsaras, lápos felszinén ugyancsak kevés földmüvelésre alkalmas terület volt. A jászok betelpitésük után is sokáig vándorolnak, szilaj állattartással foglalkoznak, valószinüleg nem kis mértékben e tény hatására is.

A Jászság talajai közül uralkodó tipus az infuziós lösz, amelyet a mélyedésben öntésagyag vált fel. Északnyugati részein megjelenik a folyóvizi eredetü futóhomok is. A Nagykunsággal párhuzamosan kezdődik meg a terület ármentesitése is az 177o-es években a Jászkisér és Jászladány közötti területek mocsarainak elgátolásával.

II. RÉSZ.

A KÖZÉP-TISZAVIDÉK TELEPÜLÉSEINEK TELEPITŐ TÉNYEZŐI

Az emberi megtelepedés természeti és gazdasági tényezőit vizsgálva megállapithatjuk, hogy a terület telepitő tényezői nem minden korban voltak kedvezőek. Az első részben bemutatott mocsaras, lápos, fertőkkel tarkitott terület negativ hatásai ellenére mégis elegendő vonzóerőt jelentett az emberekre, hiszen kisebb-nagyobb kivételektől eltekintve /melyek közül többet nyomott latba a társadalmi bizonytalanság / a honfoglalástól kezdve végig lakják a vidéket.

A legrégebben megtelepülők elsődleges feltétele a viz, mint élelmiszer /ivóviz/, mint nyersanyag /gazdasági tevékenységhez/, és mint közlekedést biztositó alap /hajózás/.

A később megtelepülők felhasználják mint energiaforrást /malmok/, mint távolsági szállitási közeget /sószállitás/.

A folyó közvetlen használata mellett közvetett használatbavétel is megindul.

Halastavak épitése, elrekesztése és gondozása, az áradások termékeny iszapjának felhasználása a mezőgazdasági termelésben. Néhány helyiséget a vám- és révhelyek emelnek ki a többiek közül, mások hidat birtokolnak, ezzel a terület feletti uralmat is.

A vizzel több oldalról körülvett helyek védelmi lehetősége jobb volt a többiekénél, ugyanakkor a kiemelkedő halmok mind jobban benépesültek, védve az ártól. Egyes területek viszont gyérebben népesültek be főként azért, mert ezeket a jó tulajdonságokat elnyomta a környék kietlensége, hasznosithatatlansága. Főként a jászsági és a kunsági részek egyes területeire gondolunk itt, ahová csak a jászok és a kunok települnek be irányitott teleplüléssel.

3. SZOLNOK VÁROS ŐSKORI LELŐHELYEI

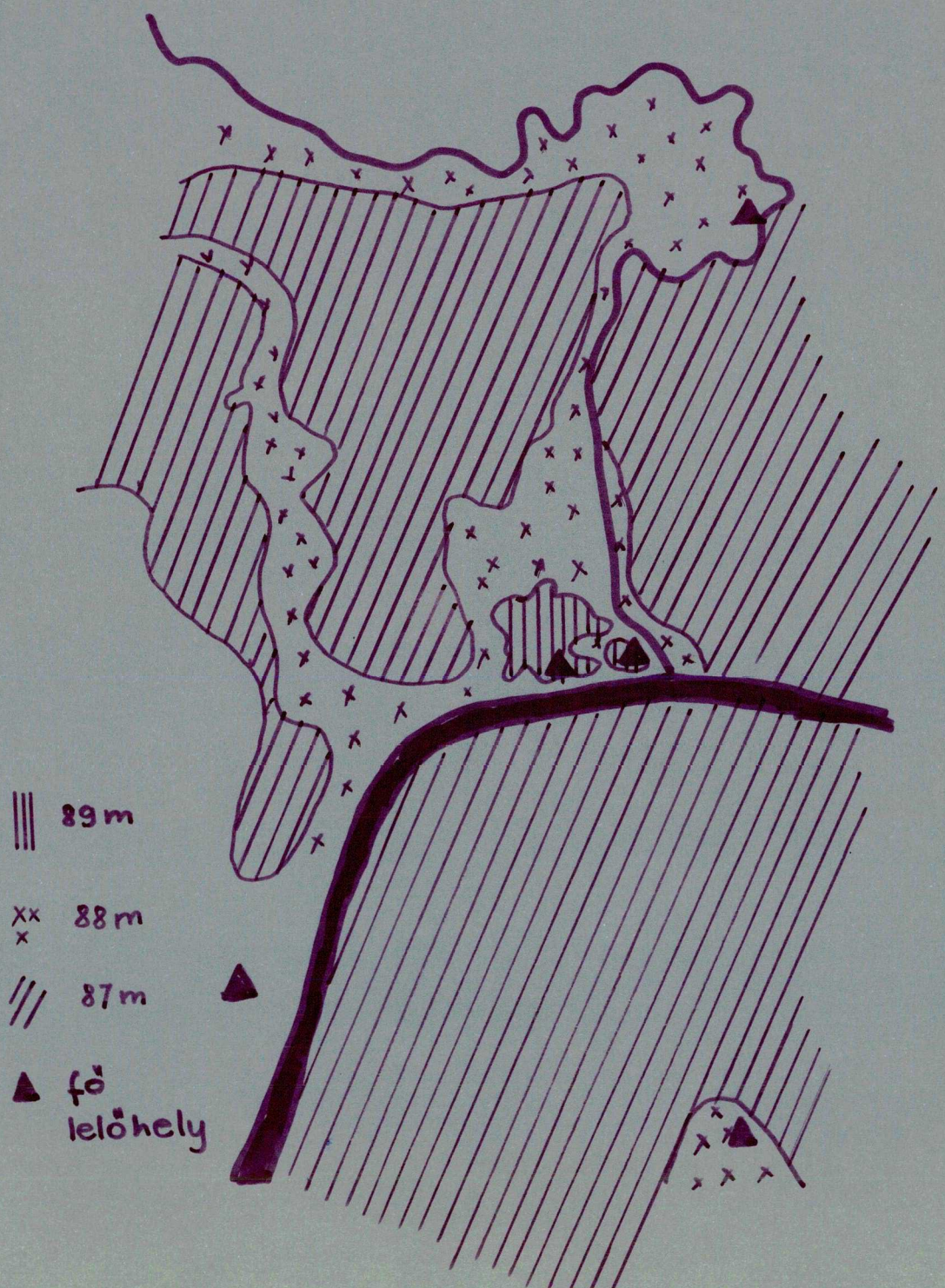

III. RÉSZ.

AZ EMBER MEGTELEPEDÉSE

Az előző részben taglalt telepitő tényezők hatása alól már az őskori ember sem vonhatta ki magát. A folyó vize és az árvizmentes magaslatok mind a megtelepedésre buzditották. Az őskori megtelepülők általában ezeken a magaslatokon ütöttek tanyát, ahogy a hármas és a négyes ábra mutatja.

A szolnoki határban több helyen is fellelték az ősi megtelepedés nyomait, ezek mindig a térszin legmagasabb részeire igyekeztek huzódni, közel az élő vizfolyáshoz, ugyanakkor a település létét nem veszélyeztetve.

Ha a 4. ábrát vesszük figyelembe láthatjuk, hogy ugyanez a megye területén fellelhető településekre is érvényes. A honfoglalásig eltelt időszak embereinek szükösebb-bővebb igényeit nagyszerüen ellátta a folyók melléke.

A népesség mindenkori foglalkozására is rányomja a bélyegét a mindenkori terep.

Az ujkőkor embere már kihasználja a halászat adta lehetőségeket, horgokat, hálónehezékeket, viztartó- és merő edényeket, halászattal kapcsolatos más szerszámokat hagyva az utókorra.

4. SZOLNOK MEGYE ŐSKORI TELEPÜLÉSEI

Ez a neolitikus nép általában egyhelyben lakó életmódot folytatott. A régészek megállapitásai szerint főként növénytermesztő és juhtenyésztő közösségek jellemezték a kort./ 5.táblázat adatai/. Településeik kis kiterjedésüek /KOREK/, a házak sorban települve, a falucska a lehető legnagyobb felülettel a viz felé fordul /KALICZ/.

Természetesen a települések viszonylag kis embercsoportok együttélését mutatják. A gazdasági viszonyok, a termelési technika fejletlensége, a föld igen kezdetleges megmüvelése, mind a kis lélekszámu település létét engedélyezték.

Hajlékaik agyagpadlósak, a tető beásott cölöpökön nyugodott. Általában a térszin alá beásva, helyi anyagokból kitermelt tetővel /nád/, a kunyhó közepén tüzellyel rendelkeztek. Megtalálhatók azonban az oszlopokon nyugvó vázasházak is, melyek feltehetően a nedves, nyirkos környezet ellensulyozására készültek. Az épitőanyagok mind a település közvetlen környékéről kerültek ki.

KALICZ megállapitása szerint a Tiszazugban ezek a települések kerülik a futóhomokos foltokat, nyomaik mindig csak a vályogos-löszös talajon találhatók meg.

A rézkori lelőhelyek száma és leletanyaga jóval kevesebb, mint az előző koré. A régészek és a történészek szerint bizonyos kelet-európai népmozgások éreztetik hatásukat. A leletanyagból viszont megállapitható a társadalmi tagozódás kezdeti formáinak kialakulása, az állattartás felülkerekedése a földmüvelésen, ezzel együtt a mobilizálódás. Kevés az állandó lakóhely, inkább csak a temetők anyagából lehet következtetni életmódjukra.

Annál jelentősebbek és hiresebbek a megyénk területén feltárt bronzkori települések.
Általános településformaként irják le a régészek az ugynevezett "tell" formát /KOREK, STANCZIK/.
Ez a vizmentes magaslaton megtelepült kör alaku kis település, mely a termelőerők fejlődése következtében nagyobb népességet is magába fogad.

Ezek a telepek általában nagyobb kiterjedésü, időben is jóval nagyobb koruak, mint az eddig észleltek. Egyes telepeknél 3-4oo éves egyhelyben lakást is megállapithatunk /STANCZIK/. Ennek megfelelően jelentős a siranyag is.

Általában jellemző a telepek egyes részének erődítettsége /Tószeg, Laposhalom/, melyek már az esetleges támadás ellen is védelmet nyujtanak, ide be lehet menekülni. A kis társadalmak vezetői mindig a "várban" laktak, innnen irányitották a közösség életét. A vár megléte bizonyos egymás elleni harcokra utal ugyanugy, mint a bronzfegyverek megjelenése is. Volt is miért harcolniuk, hiszen ezek a közösségek az anyagi javaknak már tekintélyes mennyiségével rendelkeztek. A hosszu egyhelyben lakás mezőgazdasági kulturákat feltételez és bizonyit is, hiszen feltártak gabona- és hüvelyes termékek tárolására szolgáló vermeket, megpörkölt növényi magvakat, tárolóedényeket is. /Tiszafüred, Nagyrév, Tószeg/.

Bizonyos primitiv ipar kialakulásáról is beszámolhatunk. A bronzöntés, a fémmegmunkálás, az edénykészités általánosan elterjedt. Főként a "váron" belül találhatók ezek, a kor embere számára oly becses kisüzemek. A "vár" fala általában cölöpökkel megerősitett, tapasztott fal volt. A hajlékok "tapasztott alju, cölöpsorral készült házak"[2], melyekben középpontban a tüzhely állott.

[2] Dr. Korek József: A Tisza II. régészeti leletei Szolnok, 1973. Damj. János Muzeum Közl. 21. oldal.

A vaskorban egymást követő népek igen sok nyomot hagynak a megye területén is. Ez a korszak a legszinesebb a régész számára. Ugyanakkor azonban éppen a vándorló életmód miatt egy-egy nép csak rövid időre telepszik meg /ha letelepszik egyáltalán/.

Leletekben leginkább gazdagok a szarmata népek temetői. Kapcsolatot teremtettek a rómaiakkal is, főként a császárkori pénzek Tiszától Ny-ra előkerülése bizonyitja a kereskedelem fennállását. /VADAY/.

Településeik sürün beboritották a tájat. Kiskörén feltárt falujuk földbevájt középpontos tüzhelyü házakat mutatnak.

Az őket követő, és számottevő leletanyagot felmutató avarok, szintén kis lélekszámu, de sok apró településen laktak. Nyomaikat sok helyen megtalálhatjuk.

Összefoglalva a honfoglalás előtti leleteket - melyek a szolnoki Damjanich Muzeum tulajdonában vannak, onnan szereztük adatainkat - megállapitható, hogy :

1./ Az ősidőktől kezdve lakott helyek vannak a megye területén;

2./ A falvak általában kicsik, de sűrűn feküdtek;

3./ A földmüvelési technika fejlődésével nagyobb települések is létrejöhettek, ezeket azonban a vaskori népvándorlási hullámok elsöpörték;

4./Az állattenyésztő közösségek /rézkor, vaskor/ mozgékonyabb életmódjuknál fogva kevesebb nyomot hagytak maguk után;

5./ A hajlékok épitőanyaga általánosan helyi eredetü;

6./ A gazdasági fejlődés iránya nem egyenesvonalu, éppen ezért az időbeli fejlődés nem jelent feltétlenül fejlettebb gazdálkodási formákat.

5. Táblázat

A HONFOGLALÁS ELŐTTI EMBERI KORSZAKBEOSZTÁS

A korszak neve:	Időtartama év	Megyei lelőhelyei	Gazdasági települési viszonyok
Neolitikum /ujkőkor/	i.e.5000-2500.	Szolnok Nagyrév,	halászat, mezőgazdaság gödörház
Rézkor	i.e.2500-2000.	Szelevény, Besenyszög, Tiszaszőllős,	állattenyésztés
Bronzkor	i.e.2000-1200.	Tószeg, Nagyrév, Tiszafüred,	telkek, erődités, földmüvelés, bronzöntés.
Vaskor	i.e. 1200-	szétszórtan.	aprófalvak, állattenyésztés.

IV. RÉSZ.

A TELEPÜLÉSHÁLÓZAT ALAKULÁSA A HONFOGLALÁSTÓL 1526-ig.

A honfoglalás idejének vizsgálatához ugyanugy a régész szerszámai kellenek, mint az előző korok viszonyainak tisztázásához.

Az irásos dokumentumok csak 1075-től, I.Géza garamszentbenedeki alapitólevelétől találhatók. A kor viszonyainak megitélésében nem határozottak az álláspontok. Történeti földrajzi szempontból csak a Hunyadiak korából találunk adatokat, ezeket is felsorolásszerüen, minden külön értékelés nélkül.

A kor viszonyainak megrajzolása éppen ezért nehéz, de nem lehetetlen. A számvetést pedig előbbutóbb el kell végezni, hiszen a kutatás további menete érdekében bizonyos képet kell kapnunk.

A megye területének további vizsgálatát három kérdéscsoportban célszerü tárgyalni. Egyrészt minden kor településhálózatát kell a körülményekhez képest legjobban meghatározni, másrészt az ezek között mutatkozó hierarchiát kibontani.

A második részben az egyes települések funkcióinak behatárolása történik meg, átvezetve az olvasót a táj településföldrajzi adottságainak megértéséhez feltétlenül szükséges gazdasági tényezők bemutatásához.

A honfoglaláskori leletek eléggé gyéren fordulnak elő területünkön, illetve keveset tártak még fel. A feltártak egyike a tiszaörvényi ásatás. Általában jellemző a védett, magasabb térszinek azonnali elfoglalása. A tiszaörvényi árpádkori faluszerkezet kettős falu képét mutatja. A két magaslaton elterülő falu közepén a mélyedésben haladt az ut. A falu egyik fele /az egyik dombon lévő/ földbe mélyitett, tapasztott falu házakból, másik része már kőből alapozott- vagy épitett - házakból állott. Az első formációban általában halászó-vadászó-állattartó népesség élt, mig a második alakulatban földmüvelő lakosság nyomait találták meg.

A Szolnok környéki honfoglaláskori leletek egy földvár létezését is valószerüsitik SELMECZI szerint.

5. AZ ŐSI KEMEJ MEGYE FALVAI

SZEGED

A település ekkori fennállását erősíti az a tény is, hogy 930 és 950 közötti időre datálható dénárok és ékszerek kerültek elő Alcsi közelében.

A településhálózat kialakulása valószinüleg István király ideje alatt megindul és utódai alatt fejlődik tovább. A letelepülők főként az élő vizek melletti magaslatokat foglalják el, elkerülve azokat a helyeket, melyeket esetleges vizbetörés, kedvezőtlen természeti viszonyok jellemeznek.

Területünkön alakul meg az ősi Magyarország egyik - később elfelejtett - megyéje, Kemej vármegye PESTY. Ez a vármegye a tatárjárás után behivott kunok letelepedésével párhuzamosan elveszti önálló létét és részint a kun területekbe, részint Heves és Külső-Szolnok vármegyékbe olvad be. /5. ábra/.

Települései közül Abád, Fegyvernek, Füred emelkedik ki. Az itt ábrázolt települések mellett azonban ugyanebben az időben Szolnok város, Kürt, Szanda, Pél /Tenyő/ is konkrétan léteznek. Ugyancsak vannak adataink Várkony várának és településének létezéséről.

Feltételezett települések a mai Jászberény, Kunszentmárton, Jánoshida, Kőtelek környékén is léteztek.

Általában véve gyérebbnek találhatjuk ez idők területét, ennek következménye, hogy a tatárjárás előtt IV. Béla, utána pedig IV. László hozza be a kunokat és telepiti le őket a viszonylag gyér népességü Jászságra és a Nagykunságba.

Hogy az akkori magyarság településviszonyai hogyan festhettek, IV. László 1279-ben kiadott letelepitő oklevele közvetett bizonyitékul szolgál.
""azonnal szálljanak meg és mondjanak le sátraik és nemez házaikról... lakjanak és éljenek talajhoz rögzitett épületekben és házakban ... egyebekben a keresztény szokásokhoz alkalmazkodjanak."[3].

A megye területén Berényszállás és Kolbászszállás néven alakitanak ki jun székeket, önkormányzattal, kiváltságokkal és jogokkal, melyeket több királyunk megerősit a későbbiekben /Károly Róbert, Zsigmond, Mátyás/.

Ez a letelepedési folyamat azonban lassan mehetett végbe, hiszen a települések első emlitései mind az 1300-as évek végéről ismertek.

3. Antal Á: Olvasókönyv Szolnok megye történetéhez Sz:1969.11.oldal.

Ugyanekkor az ősi Kemej vármegye községei és a kialakuló mezővárosok már élénk kereskedelmet folytatnak egymással /vám- és révjövedelmek/, megindul az erdélyi só szállitása is.

Uj vármegyék szerveződnek a régiek helyébe. Szolnok, mint kereskedelmi, bizonyos mértékig vallási központ /a váci egyházmegye egyik főesperessége volt itt a XIII. századtól/ megyeközponttá is válik. Igen részletes felvilágositást kapunk a Hunyadiak Magyarországáról CSÁNKI munkája alapján.

A mai Szolnok megye területén elterülő falvak és mezővárosok Külső-Szolnok, Heves és részben Csongrád vármegyékhez, valamint a Jász és a Kun Székekhez tartoztak. A két utóbbi terület települési viszonyairól egyrészt GYÁRFÁS másrészt FODOR alapján nyerhetünk tájékoztatást.
Külső-Szolnok megye a terület déli-délnyugati részét foglalta el. Heves megye egészen Szolnokig lenyulik a Tisza mentén és jókora területeket foglal el a Tisza jobb- és balpartján.
A terület településeiről a 6. táblázat és a 6. ábra adatai alapján tájékozódhatunk.

6. Táblázat

KÜLSŐ-SZOLNOK, HEVES VÁRMEGYÉK ÉS A JÁSZKUN TERÜLETEK TELEPÜLÉSEI A HUNYADIAK KORÁBAN

Területi egység	Mezőváros	Falu
Külső-Szolnok	6	54
Heves megye ma idetartozó települései	2	61
Jászság	-	24
Nagykunság	-	8
ÖSSZESEN:	8	147

Csánki: Magyarország tört.-i földrajza a Hunyadiak korában. Bp.189o.müve alapján.

Ezek az apró falvak tulajdonképpen egyrészt a terület mostoha viszonyainak kényszeréből, másrészt a fejletlen gazdálkodás miatt találhatók ilyen nagy számban. Tudunk arról, hogy Szolnok néhány évtizedig szintén a falvak közé süllyed vissza, jelentőségének átmeneti elveszitése mellett /SELMECZI/.

6. SZOLNOK MEGYE TERÜLETÉNEK TELEPÜLÉSEI a középkorban

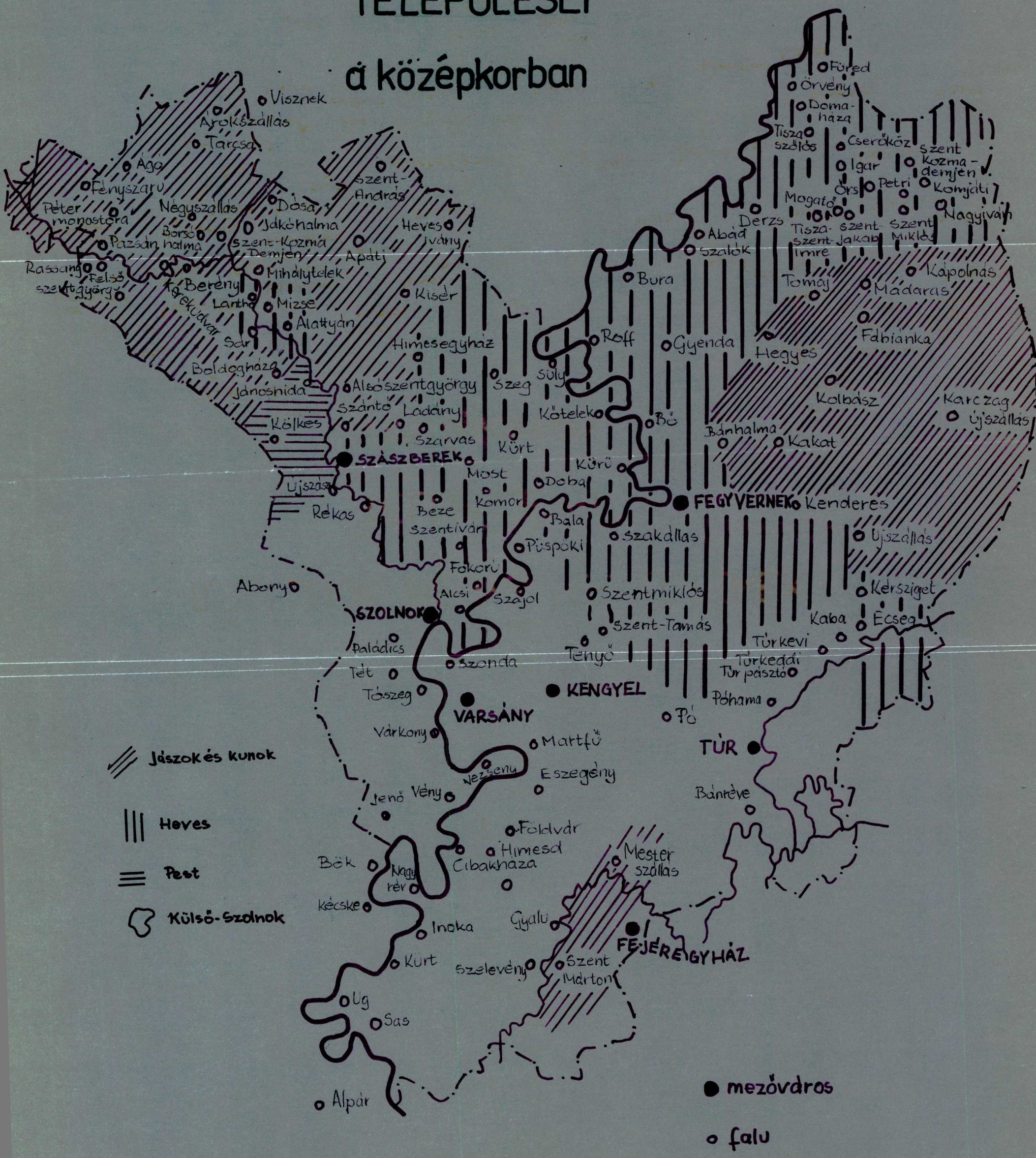

A települések közül elsősorban a helyzeti energiával rendelkezők /jó átkelőhelyek Varsánynál, Szolnoknál, Abádnál/ a vámszedő helyek /Alattyán/ erősödnek meg.

A török veszedelem feltüntéig és a hódoltsági területté válásáig ezek a községek többnyire megmaradnak, sőt néhányat az 1500-as évek elejétől ismerünk csak /Kisturgony, Tótturgony, Orgonda, Péntektelek/, ezek azonban a török uralom alatt el is pusztulnak. Néhány község azonban a török kort nem éri meg /Szarvas, Ujszász, Kisdebrecen, Szanda, Alcsi/.

Általában nézve a terület helyzetét, megállapitható Szolnok, Varsány, Tur, Fegyvernek vezető szerepe. A vezető helységek a többieknél jobb fekvésüknek, kereskedelmi és hadiutak találkozásának köszönhetik előkelő szerepüket. Nem hanyagolható el a jó stratégiai helyzetük /főleg Szolnok és Várkony/.

A Jász és a Kun területek viszonylagos differenciálatlansága a nemrégen befejezett letelepedés következménye. A korszak végére már Karcag, Kolbász és Berény kitünik a falvak közül. Berény válik közülük is legjelentősebb helyiséggé, mezővárossá, később a török igazgatás egyik központjává.

Területünkön a mezővárosi rang volt településeink számára elérhető közelségben. Még a legvárosiasodottabb, Szolnok, Berény, Varsány számára sem volt meg az igazi városiasodás feltétele. Bár többször megerősitett vásártartási jogokkal, révjövedelmekkel, kereskedelmi funkciókkal rendelkeznek, ennek ellenére sem a földesuri függést nem tudják lerázni, sem az iparosodás feltételeit nem tudják megteremteni.

Szolnok például 1426-tól Brankovics György, Birini Pál, Pálóczy Mihály és Antal kezén volt /SEEMECZY/ .

Igy aztán nem tarthatjuk véletlennek, hogy a török hódoltság ideje alatt a rohamosan fejlődő, földesuri terhektől kevésbé nyögő Jászberény válik a legdinamikusabban fejlődő várossá.

A gazdasági élet nagyobb hányada azonban a falvakban realizálódik. A mezővárosok ugyan egy-egy terület piaci, igazgatási és egyházi csomópontjai, de a feudális természeti gazdálkodás keretei között ezt a szerepkörüket nem szabad tulértékelni.

A falvakban megtermelt javak haszonélvezője a földesur és a mradék általában a jobbágy és családja fenntartásához volt elég.

Az esetleges feleslegek cserélődtek ki a piacon, sóra, mézre, viaszra. Ez a tény emelhette ki Szolnokot, mint a sóut egyik állomását, ahol a vizről a szárazföldre terelődött a szállitás utvonala. Ezek a termelési viszonyok a XV. század végéig bizonyos mértékben eltolódhattak a paraszti többlettermelési irányába.

A modernebbé váló technika, a föld megmüvelésének korszerüsödése és főként a pénzjáradék megjelenése bizonyos többlethez juttatott egyes parasztokat, másokat pedig teljesen elszegényitett. A Mátyás alatti viszonylagos védettség az urak ellen, a termelőkedv növekedésével járt.

A naturális gazdálkodás legfontosabb formái: a rideg állattenyésztés, a földmüvelés és a halászatvadászat mellett területünk életében fontos szerepet játszott a hajózás /tutajozás/, az ezzel összefüggő kereskedelem.

A rideg állattartás fő központjai a jász és a kun szállások területe. Életmódjuk annyiban változott a sátras, vándorló élethez képest, hogy egyes csoportok letelepedtek, állandó hajlékokat épitettek, mások az állatokkal vándorolva a mocsárvilág között, uj településeket hoztak létre, igy például a Karczagujszállás körüli települések; Magyarszállás, Ködszállás, Asszonyszállás.

A helyben maradottak a földmüvelésben tevékenykedtek, főként gabonaféléket termelve. A terület buzájának már ekkor is jó hire van az országban. A rideg állattartás fő alanyai a szarvasmarhák, a juhok és a lovak.
A Magyarországról külföldre - főként Ausztriába és Észak-Itáliába - menő marhaexport egyik fő szállitója ez a terület volt /FODOR/.

Más a helyzet a terület Tisza melletti községeivel. Ezekben a községekben is jelentős ugyan a földmüvelés és az állattenyésztés, de legalább ilyen jelentőséggel birt a GYŐRFFY által feldolgozott "ősi ártéri gazdálkodás".

Ennek a gazdálkodásnak az alapja a fokok tervszerü lehalászása, a folyóba visszaigyekvő nagyobb halak elfogása, a kisebbek esetleges "tenyésztése", a fokok és környékük gondozása.

A régészeti adatok szerint is ez a fajta halászat már a magyarság megtelepedésével uralkodóvá vált. A fennmaradt elnevezések, szerszámok is alátámasztják a halászat szerepét, nem is beszélve a tizedösszeirásokról, melyekben gyakran szerepel hal, mint adó tárgya.

Ugyancsak jelentősek az egykori elhagyott medrekben létesitett halastavak. Werbőczy Hármaskönyve szabályozza a tavak és a folyók halászatának rendjét, a halak értékét.

A vizek kihasználásának más módja a hajózás, és az általa lefolytatott kereskedelem.
Kétféle hajózási mód van elterjedve: egyrészt a gázlók és a révek fenntartása, másrészt a folyó menti hajózás, amely éppen a sószállitást is volt hivatva lebonyolitani.

Éppen ezért alakulnak ki a folyó mentén olyan települések, melyek a vámok és a révek fenntartását végzik elsősorban, és meglehetős jövedelemre tesznek szert, másrészt egyes településeket a folyó menti hajózás kikötőjeként bizonyos előjgok illetnek meg.

Igen jelentősek ebben a korban az ipar kezdetleges formájának megtestesitői a vizimalmok. Már a tatárjárás utáni időből ismerünk hires malmokat /Kakat, Turkevi, Jászberény/.

Az ártereknek a sok nehézség ellenére hasznuk is volt. Jelentőségüket az adta meg, hogy kiváló nádsás-gyékény termő területek voltak. A lakosság hajlékai mind ezekből a nyersanyagokból készültek.

7. KÖZÉPKORI TELEPÜLÉSEK FUNKCIÓI

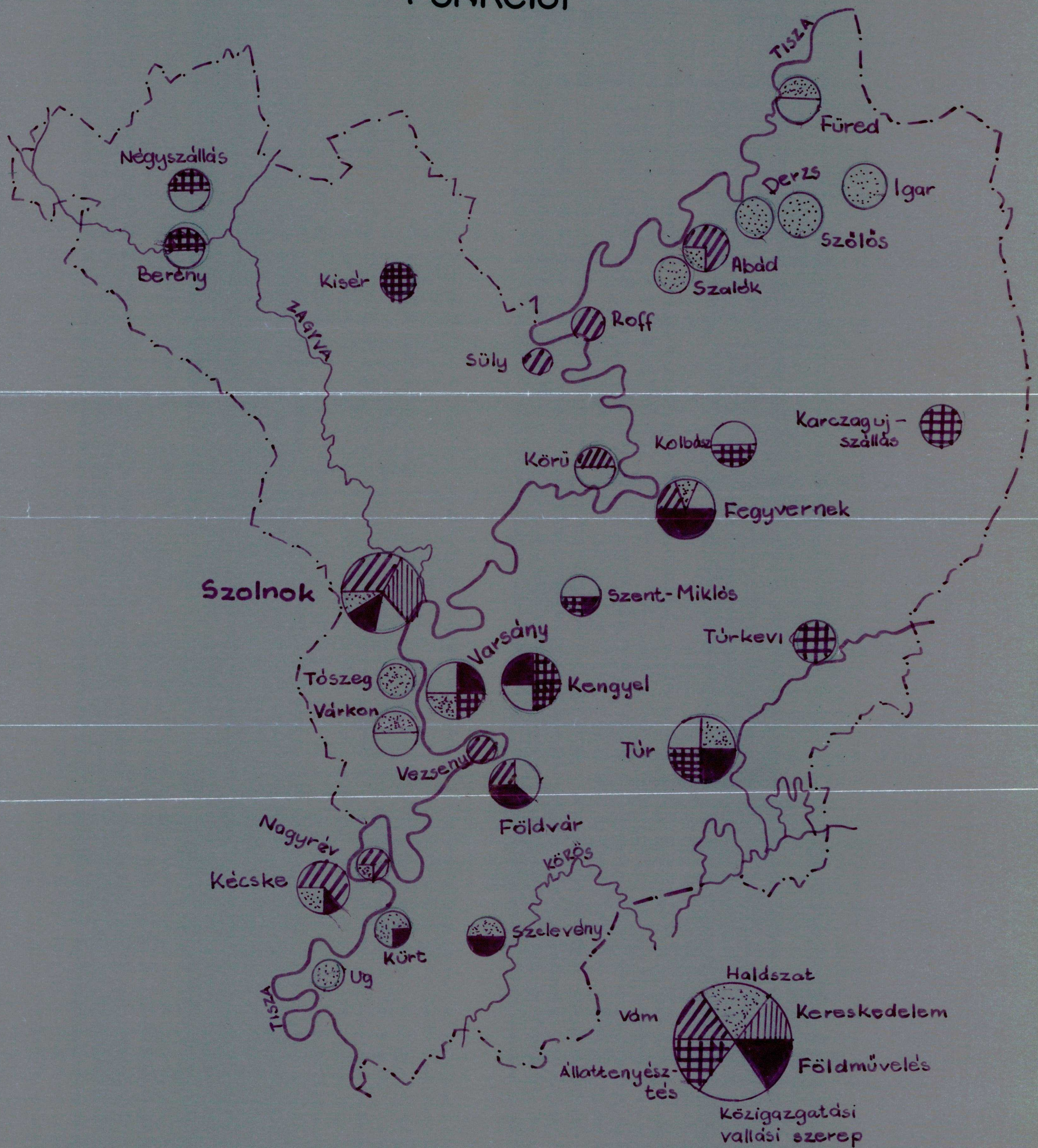

Ugyancsak az ártér adta a fát, majd a vadon termő gyümölcsöket, főként körtét és almát.

A települések tehát különböző életmódot folytattak, lehetőségeiket bazonban a társadalmi rend, a technika fejletlensége és a terület természeti viszonyai erősen befolyásolták. A területre vonatkozóan, mintegy kisérletképpen összeállitottunk egy térképet, mely a funkciók szerinti taglalását mutatja az előbb bemutatottak szerint . /7.ábra/.

Végső soron summázva a mai megyealakulat 1526. előtti viszonyait, a következőket mondhatjuk el:

1./ A terület fejlődése a természeti viszonyok és a betelepitések miatt eltérő mind szerkezetileg, mind funkcionális értelemben.

2./ A feudális viszonyok érettebbé válásával, a pénz megjelenésével lehetőség nyilott egyes paraszti rétegek felemelkedésére, a kereskedelem kialakulására.

3./ A kialakuló munkamegosztás hatására a terület és a távoli vidékek, valamint a területen belüli részek között megnyilt a fejlettebb gazdálkodás lehetősége. Ezt azonban mind a magyar belső viszonyok, mind a török hóditás miatt már nem lehetett kihasználni.

V. RÉSZ.

A TÖRÖK HÓDOLTSÁG ALATTI IDŐK

Az 1526 utáni évtizedek még a nyugalom jegyében zajlanak, de Buda elfoglalása /1541/ után éppen a Duna-Tisza köze, majd az 1552. évi szolnoki városztrom következményeként a Tiszántul jelentős részei is a töröké lesznek.

A Jászság területére az 1540-es évek közepén érnek, és oly otthonosan rendezkednek be, hogy 1550-ben már felmérik a terület adóviszonyait.
Ennek érdekében összeirják a gazdákat és fiaikat, a megadóztatható házakat, az állatállomány egy részét. Ugyanilyen adóösszeirási dokumentum /defter/ áll rendelkezésünkre a nagykunsági és a tiszamenti részekről 1571-ből.

A defterekből megtudjuk, hogy a törökök uj közigazgatási egységeket vezetnek be, a szandzsákokat. Ezek több kerületre /náhije/ oszlanak. Jászberény, mint a hatvani szandzsák egyik náhijéjének központja, Szolnok a róla elnevezett szandzsák főhelye volt.

8. SZOLNOK MEGYE TERÜLETÉNEK TELEPÜLÉSEI 1550 - 1571

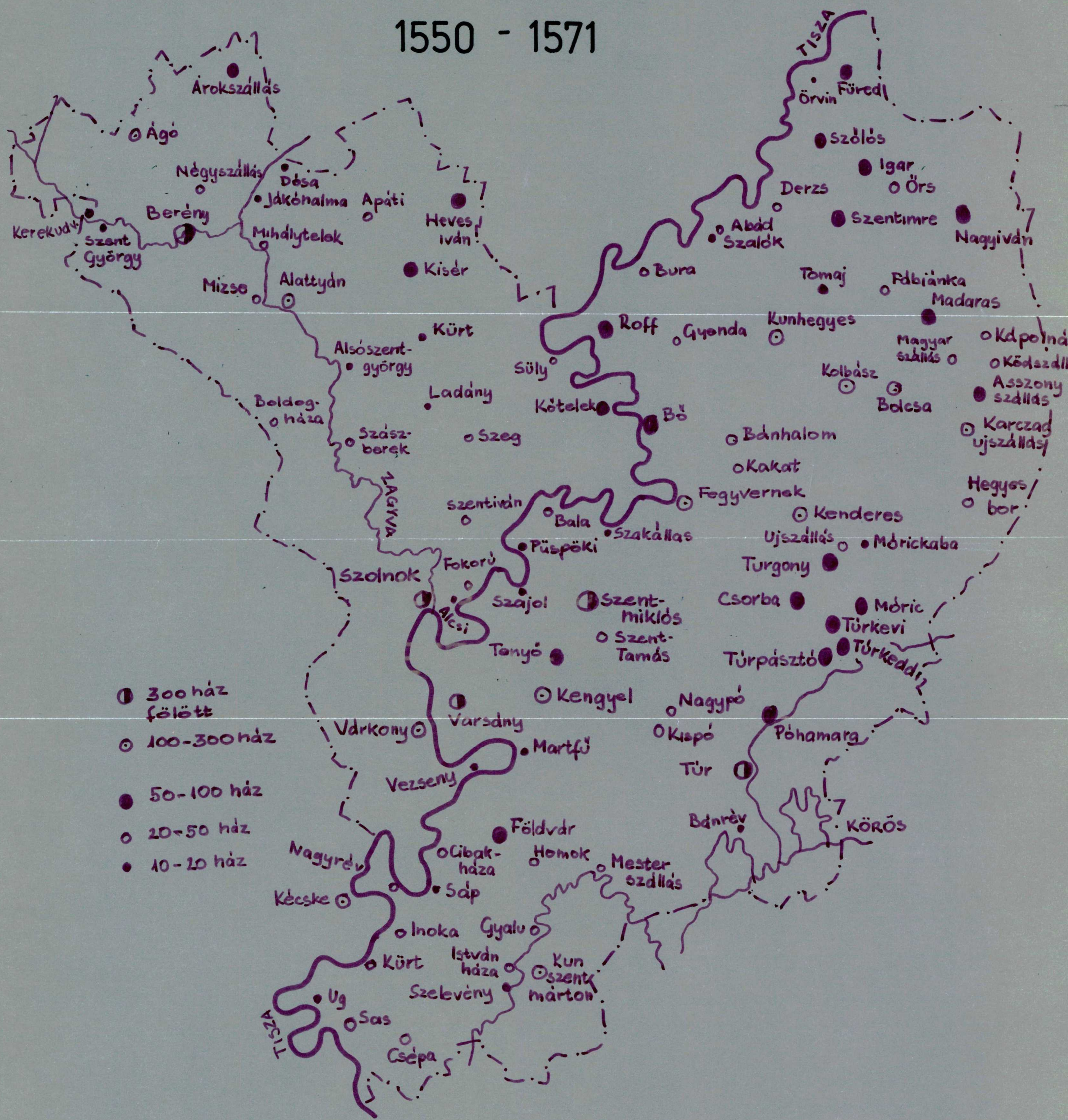

Ezek az adóösszeirások "gondos helyszini szemlék alapján készültek".[4]
Pontosan veszik fel a helységekben talált adóköteles férfiak és házak számát.
A közigazgatás korai megszervezése az átmeneti háborus viszonyok után békés állapotokat biztositott, egészen a török 1596-os hadjáratáig.
A terület északi része az egri várnak adózik, annak elestéig.

A szolnoki szandzsák megszervezésével szinte egyidőben, éppen a gyors adószedés és a nagyobb biztonság érdekében, felépitik a Zagyva torkolatával szemben a vidék első hidját, amely hosszu ideig az is marad. Az összeirások adatainak térképre vetitésével meggyőződhetünk arról, hogy a településszerkezet a hódoltság első évtizedeiben a megelőző időkével azonos. /8. ábra/.

A falvak és a mezővárosok ugyanolyan nagyságrendben mutatkoznak.

4. Dr. Győrffy L: Adatok az Alföld törökkori településtörténetéhez. Szolnok, 1956. Jászkunsági Füz. 10. oldal.

Egyes települések ugyan az elnéptelenedés irányába fejlődnek, mások azonban jelentős lakossággal birnak /Berény, Ágó, Alattyán, Varsány, Szentmiklós, Kunhegyes/. A területünket érintő náhijék száma 5.

Szolnoki náhije	2 mezőváros	23 falu,
Berényi náhije	1 mezőváros	19 falu,
Szentmiklósi náhije	1 mezőváros	32 falu,
Csongrádi náhije	- mezőváros	2o falu,
Hatvani náhije	- mezőváros	6 falu,
ÖSSZESEN:	4 mezőváros	loo falu.

A lakosság számát GYŐRFFY L. 18.ooo főre becsüli. A mezővárosokat a török megerősitette, helyőrséget rak falai közé. Ekkor épül Szentmiklós vára, megerősitik a szolnoki várat, és a jászberényi palánkot.

A települések nagyságrendjéről is fogalmat alkothatunk a vizsgálódások során. Jászberény, Varsány és Szentmiklós van a legnagyobbak között feltüntetve. Érdekes, hogy Szolnok a közepes nagyságu települések közé lenne sorolva.

Tudomásunk van viszont arról, török forrásokból is, hogy igen sok idegen lakik a városban, akiket nem irnak össze a defterek, lévén muzulmánok. Ugyancsak nem vették számba az itt lakó katonaságot sem.

A törökök berendezkedése alapjában a hódolt területek maximális kizsákmányolását célozta. A császárnak járó adó mellett beszedte a maga adóját mindennemü török ur is. Mivel a kerületek vezetői egy- két évet tartózkodtak csak itt, mindegyik igyekezett a legnagyobb hasznot huzni. Ilyen körülmények között a rablógazdálkodás a falvak életének gazdasági alapjait szétrombolta.

Az időről- időre megjelenő török adószedők és irreguláris csapatok elvitték a termésfelesleget, nem egyszer az egész termést is.

Eleinte csak a környező szigetekre, ismeretlenek számára megközelithetetlen helyekre huzódnak a lakosok, később az egyre kevésbé megmüvelt földeket és viskóikat elhagyva biztosabb tájakra menekülnek. 1596- az egri vár eleste után meggyorsul a folyamat és rohamosan néptelendnek el a falvak. /9.ábra./.

Az 162o-as évektől ugyan a helyzet megnyugvása után több település ujraéled, de 167o-től kezdve ujra elnéptelenedés tapasztalható, olyannyira, hogy

9. AZ 1670 - 1690 KÖZÖTTI TELEPÜLÉSEK

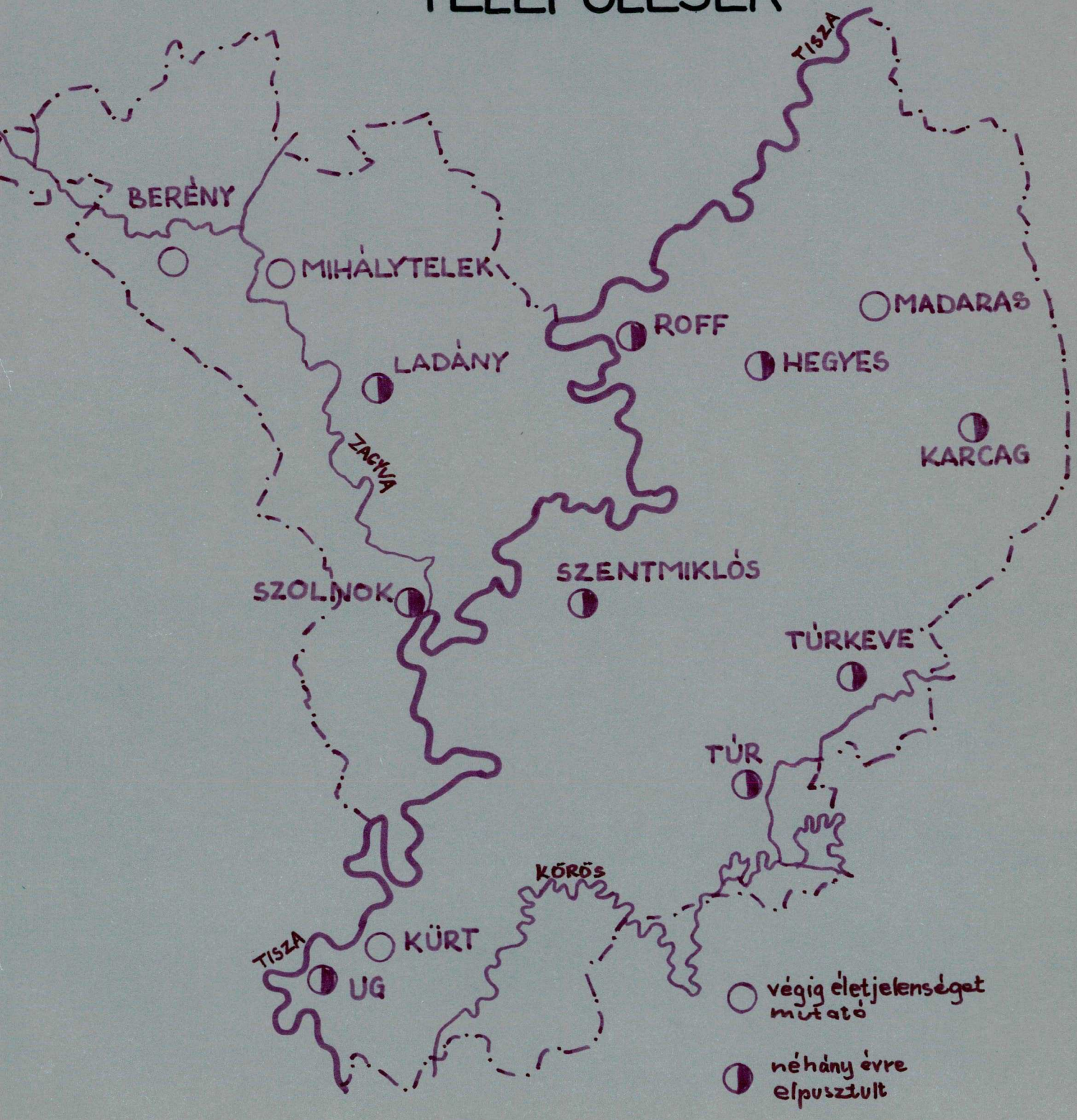

a török kor végét Madaras, Jászberény, Tiszakürt vészeli csak át. Ezek a települések egyrészt összegyüjtik a környező falvak néhány lakóját, másrészt védettségük következtében menekülnek meg.

Több helyiség azonban már nem is támad fel a korszak után sem, igy: Turkeddi, Turpásztó, Móric, Mórickaba, Póhamara, Mesterszállás, Kungyalu, Homok, Kis- és Nagypó, Tiszasüly, Jászszentandrás, Fábiánka, Kápolnás, Orgondaszentmiklós, Magyarszállás, Ködszállás, Asszonyszállás, Bócsa, Kakat, Kolbász, Ság, Kengyel, Szakállas, Bala, Turgony, Csorba, Szenttamás, Tenyő, Varsány, Sáp, Tomaj, Fegyvernek, Boldgháza, Ágó, Nagyszállás.

A települések életének beszüküléséval párhuzamosan folyamatként játszódik le a gazdasági élet romlása is. A defterek adataiból tudjuk, hogy az adófizető népesség tekintélyes gabona, méz, sertés, és bárány tizedet fizet. Adót fizetnek az ártéri erdők használatáért is. A jellegzetes foglalkozásu települések elnéptelenedése folyamán elvész a rá jellemző funkció.

A viszonylag stabil berendezkedésü időszakok azonban uj növényfélék termesztésével is járnak. A török uralom alatt honosodik meg a kertmüvelés.

Szolnokról irja EVLIA CSELEBI török világutazó a következőket:

"A vár nyugati részén a hidon tul négyszögü, kellemes külváros... a külváros végén kertek ékesitik ... a hidon átmenve megszámlálhatatlan kert és liget ven."[5]

A földmüvelés ágazatai között a gabonatermelés még jelentős, hiszen a XVII. század második felében sok malom ujjáéledéséről tudunk, igy a jászberényi, szolnoki, turkevei, és pusztulásáig a kakati is termel. Megnő a jelentősége viszont a dohánykertészetnek, amely néhány községben a török kor után is megmarad.

A török mezőgazdálkodásra jellemzőek a zöldséges kertek, a gyümölcsösök és a dinnyések előretörése. Ezek termelésének szintere tulnyomórészt az időszakosan vizzel boritott ártér kiváló talaja.
A falvak szinte mindegyikében találunk méheseket is, amelyek által a helyi, vagy a közeli vidék édesitőigényeit ki tudják elégiteni.

5. Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1664-1666. Frod:Karácson Imre Bp.1898. 212-213.lap.

A háborus évek és a bizonytalanná váló hadihelyzet azonban egyre inkább háttérbe szoritja a helyhez kötött földmüvelést. Előtérbe kerül a rideg állattartás. Veszély esetén ugyanis gyorsan védett helyre tudták hajtani az állatokat.

A török hóditást megelőző években oly kifejlett fokgazdálkodást a kevéssé munkaigényes réti halászat követi. A fokgazdálkodás ugyanis, mint intenziv gazdálkodási mód /karbantartás, állandó lehalászás, őrködés/ csak bizonyos népsürüség mellett üzhető. Erre ahódoltság előtti időkben volt is lehetőség, hiszen Európa akkori viszonyai között egyik legnépesebb ország voltunk.
Az egyszerübb halászati formák elterjedésének másik oka az ellenőrizhetetlen munkatevékenység volt. A földesuri függés láncai meglazultak - legalábbis a régi értelemben - a jobbágyok engedély nélkül halásztak, s természetesen ezt a munkaigényesebb, több helyben maradó eszközt kivánó formával nem tehették volna büntetlenül.

A kereskedelem megelőző formái közül ideiglóráig a marhakereskedelem marad fenn, hogy azután az állandó rablások és fosztogatások időszakában, az 1660-as évektől kezdve elhaljon.

A sókereskedelem már az 1550-es években megszünik, hiszen a lelőhely és a kirakodóhely is más-más kezekben van.

Az általános gazdasági és társadalmi hanyatlás időszakában nehéz lenne megkülönböztetni a falvak funkcionális jellemzőit. Néhány - főként vezető szerepet játszó, de jó adottságokkal rendelkező -település ugyan jellegzetes és meghatározott szerepet játszik, de általában a máról- holnapra gazdálkodás, az áruk rejtegétése, az emberi értékek pusztulása a jellemző.

A török hordák kitakarodása után meginduló visszatelepülést megszakitja a Rákóczi-szabadságharc során 1704-1708 közötti dulás.
Olyannyira, hogy a kunok jó része Rakamazra költözik, a fejedelem birtokára. A tulajdonképpeni visszatelepülés pedig csak a szabadságharc befejezése után megy végbe.

Végezetül beszélni kell a környék török alatti legfontosabb létesitményének szerepéről, néhát szót. A Szolnokon 1562-ben felépitett Tisza-híd jelentősége igen nagy. A híd segitségével a törökök gyorsabban mozogtak csapataikkal és adószedőikkel.

Használata szép jövedelmet biztositott. Épitését és karbantartását külön erre a célra hozott debreceni ácsmesterek végzik, csak a török kor végén testálódik át ez a feladat a környék mezővárosaira Ceglédre, Nagykőrösre és Kecskemétre. Ezek az adatok közvetve bizonyitják a hid nagy hatótávolságu vonzerejét.

A török kor települési-gazdasági viszonyait összegezve alábbiakat állapithatjuk meg:

1./ Általában a pusztulás korszakaként jelölhető meg, benne - több - életképes szakasszal.

2./ A települések életképességét alaposan próbára teszi a martalóchadak vonulása.

3./ Uj gazdasági ágak honosodnak meg, és felépül a stratégiailag oly fontos szolnoki hid.

4./ Mivel a termelőerők fejlődéséről nem beszélhetünk annak hiánya miatt, az intenziv módok fokozatos elhalása jellemző a gazdaságban.

5./ A terület népsürüsége fokozatosan csökken.

6./ A kereskedelem és a kézmüipar megszünik.

VI.RÉSZ.

A VISSZATELEPÜLÉSTŐL AZ ÖNÁLLÓ MEGYÉVÉ ALAKULÁSIG

A XVIII. század első évtizedétől a 7o-es évekig tartó visszatelepülési folyamat a török előtti településhálózathoz igazodva ment végbe.

Az uj "honfoglalásban" azonban már megcsappan a megszállt falvak száma. A lakosság igyekszik egy-egy, a kisebb régi települések legjobb fekvésü tagját kiválasztani. A század végére létrejönnek a nagy határu, halmazjellegü települések, rendezetlen belső utcahálózattal, a házakon kivül ólaskertekkel. Néhol a tiszta kifejlődést gátolják a helyi terepviszonyok. Igy van ez Szolnok esetében is. /1o. ábra/.

A megszaporodott lakosság földigénye is megnő. Ekkoriban indulnak meg az első vizvédelmi gátak épitései /Mirhó, Jászkisér/. A fejlettebbé váló földhasználat és a technika is a terület népesség-eltartó képességét fokozza.

Közigazgatásilag az 1569-ben létrejött állapot a mérvadó. Heves és Külső- Szolnok ekkor egyesült, azóta településeink egy része Hevesbe tartozik egészen 1876-ig.

10. SZOLNOK VÁROS A XVIII. SZÁZADBAN

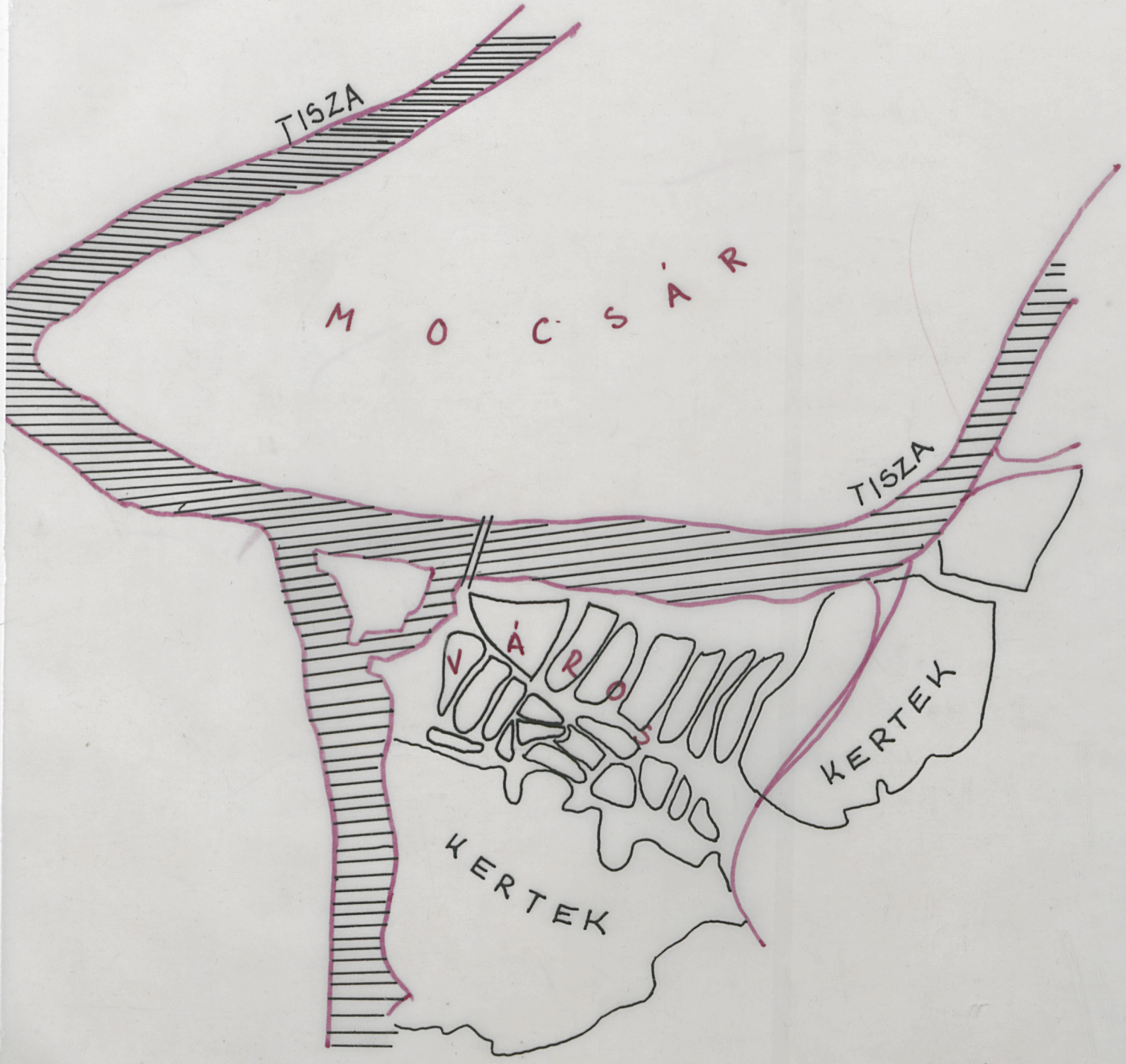

Ugyanekkor a jászsági és kunsági terület önállósága is megszünik, mert a Habsburg-család eladja a német lovagrendnek, melynek uralma alól 1745-ben váltják meg magukat a terület lakói.

A megye területén lakó akkori népesség számát, ezzel a települések nagyságrendjét három időmetszetben vizsgáljuk. Az első magyar népszámlálás, Fényes Elek és az 1869. évi népszámlálás adatait gyüjtöttük egybe. A települések népességszáma a XIX. századra mintegy megduplázódik. A népszaporulat és a vándorlások jóvoltából majd minden település ujjáéled, s ebben a században növekvő tendenciát mutat.
A települések száma megcsappan a középkori és a törökkori számához képest, népességük azonban tetemesen megnövekedik azokhoz viszonyitva.

Mezővárosaink száma is ugrásszerüen megnő. A Jászság és a Kunság települései egymás után kapják meg a mezővárosi rangot, főként népességnövekedésük eredményeképpen. Ez a helyzet viszont semmiképpen sem fedi a valós tényeket, ezért a mezővárosok rövidesen visszakérik községi státuszukat, s az egyesülés időszakára 9 mezőváros marad. /8. táblázat/.

8. Táblázat: A MEZŐVÁROSOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA A VIZSGÁLT TERÜLETEN. 1784 - 1876. KÖZÖTT;

1784-86.	1830.	1876.
8	16	9

A települések egymás közötti alá- fölérendeltségét, a népességviszonyok alakulását a 9. táblázat mutatja be.

SZEGED

9. Táblázat: A TELEPÜLÉSEK NÉPESSÉGVISZONYAI ÉS HIERARCHIÁJA A XVIII-XIX. SZÁZADBAN.

Település neve:	A népesedési adatok első magyar népszáml. A. 1784-1786.	Fényes alapján B. 183o-	népszámlálás C. 1869-	sorrend a megyében A.	B.	C.
Jászapáti	4686	7998	851o	6	9	9
J.alsósztgy.	24o2	4o47	5o1o	15	18	17
Árokszállás	5556	8o69	815o	4	8	1o
Bózsa	1636	2528	3o5o	2o	24	25
Felsősztgy.	1o17	18o7	268o	32	31	3o
Fényszaru	2225	434o	4563	16	17	2o
Jákóhalma	1715	2693	3o68	19	23	24
Jászberény	1o2o9	16262	19o9o	1	1	1
Kisér	2684	4667	5o5o	14	14	16
Ladány	27o8	4992	635o	13	13	14
Mihálytelke	1245	1944	2278	25	29	34
Karcag	7176	12344	14486	3	3	4
Kisujszállás	4396	9159	1o376	7	5	7
Kunhegyes	3o11	64o1	73o1	12	12	11
Kunszentmárton	3o26	845o	987o	11	7	8
Madaras	3399	7255	71o8	9	11	13
Turkeve	3945	8472	1o969	8	6	6

Folytatás a 47. oldalról:

Település neve:	A népesedési adatok első magyar népszámlálás A. 1784-1786.	Fényes alapján B. 1830-	népszámlálás C. 1869-	sorrend a megyében A.	B.	C.
Abád	1213	-	4880+	26	-	19
Alattyán	1078	1610	2180	30	36	37
Besenyszög	380	425	2450	50	55	32
Tiszabura	806	1351	2037	41	42	39
Csépa	920	2123	2650	37	26	31
Cibakháza	1486	1595	3125	22	38	23
Tiszaderzs	911	1055	1256	40	49	48
Tiszaföldvár	2013	3026	4900	18	21	18
Tiszafüred	3466	4503	7151	10	16	12
Tiszaigar	1092	1602	1314	29	37	46
Tiszainoka	553	1207	950	46	46	49
Kenderes	2183	3490	4404	17	19	20
Kőtelek	980	1310	1950	34	43	40
Tiszakürt	1058	1401	1720	31	40	42
Mezőtur	7964	15811	18210	2	2	2
Nagyiván	1146	1990	1903	27	29	41
Nagykörü	941	1361	2253	36	41	35
Nagyrév	651	1087	1280	44	48	47
Tiszaörvény	282	350	-	51	56	-

Folytatás a 48. oldalról:

Település neve:	A népesedési adatok első magyar népszáml. A. 1784.-1786.	Fényes alapján B. 1830-	népszámlálás C. 1869-	sorrend a megyében A.	B.	C.
Tiszaroff	1618	2118	2754	21	27	25
Tiszasas	845	1170	1501	39	47	45
Szajol	454	736	980	46	53	50
Szelevény	634	468	1140	45	54	49
T.szentimre	1382	2014	2731	23	28	26
Szolnok	6271	10466	15068	3	4	3
Tiszabő	1096	1923	2161	28	31	38
Tiszaőrs	996	1268	1680	33	45	43
T.püspöki	677	1019	1508	43	50	44
Szőllős	1369	1794	2190	24	33	36
T.várkony	871	1445	2355	38	39	33
Törökszentm.	5287	7596	11136	5	10	5
Tiszaug	397	988	734	43	51	53
Vezseny	786	1308	920	42	44	51
Öcsöd	-	4541	5876	-	15	15
Tószeg	-	1730	2720	-	35	27
Jánoshida	-	2513	2711	-	25	28
Fegyvernek	-	3095	3214	-	20	21

A terület települései között már ebben az időben megindul az a differenciálódás, melynek hatása a mai településszerkezetre is kimutatható.
A hevesi részen Szolnok mellett Mezőtur és Törökszentmiklós. népességviszonyai emelkednek ki.
Az 186o-as évek ipari fejlődése főleg Szolnokot és Törökszentmiklóst érinti. A kunsági részen Karcag mellett tulajdonképpen három, akkor sem tul jelentős kunn település tartja meg a mezővárosi rangját. Ezek a települések ma is szinte ugyanilyen számu népességgel rendelkeznek, mint 1869-ben. Fejlődésük az ipar kiépitettségének hiánya miatt stagnáló. A Jászság két mezővárosa közül Jászberény sokáig sikerrel pályázott a megalakitandó megye központjának szerepére.Akkori szerepe, nagysága indokolta volna ezt. Hogy mégis Szolnok lett a székhely Hubay Ferenc polgármester a következőkben indokolja:

"Szolnok város fekvése, szárazföldi, vasuti és vizi utjai, s összeköttetéseinél, kereskedelmi, s ipari fejlettségénél és szellemi előrehaladottságánál fogva, teljesen jogosult, s hivatva van arra, hogy egy megyének székhelye legyen."[6]

6. Szolnok megyei Levéltár közgyülési jegyzőkönyve 18/1874.

A városok népessége a magyarországi keretekben nézve sem volt számottevő. GYIMESI összeállitása szerint erősen a középmezőnybe tartozónak lehet minősiteni őket. /1o.táblázat/

1o. Táblázat: VÁROSAINK NÉPESSÉG SZERINTI SORRENDISÉGE A MAGYARORSZÁGI VÁROSOK KÖZÖTT.

Város neve:	172o.	1786.	1825.	1846.	1869.
Mezőtur	-	34	22	36	27
Szolnok	-	49	52	58	43
Törökszentm.	-	-	58	-	53
Árokszállás	-	-	-	61	-
Jászberény	9	18	24	23	28
Karcag	-	4o	46	47	46
Kisujszállás	-	-	-	-	74
Kunszentmárton	-	-	-	-	77
Turkeve	-	-	-	-	71

FORRÁS:

Gyimesi Sándor: A városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet idejére. Akad. Kiad. Bp. 1975. 259.oldal.

A települések egymás közötti kapcsolatát még mindig zavarja a vízhálózat rendezetlensége. A rendszeres munkálatokat 1846.-ban kezdik meg Széchenyi első kapavágása, és hihetetlen szivós szervezőtevékenysége nyomán. Ez a munka azonban lassan, sőt hibásan is haladt előre, amit az 1876. évi rendkivüli Közép-tiszai árviz, majd 1879-ben a szegedi katasztrófa mutatja.

A települések közötti utak sárosak, vendégmarasztalóak. Lépések történnek ugyan a vasutvonal továbbfejlesztésére /1847. Pest-Szolnok, 1859. Szolnok- Debrecen, Arad/, de a települések helyi gondjait ez a tárgyalt időszakban nem oldja meg.

A gazdasági élet a török hóditás utáni szakaszban bizonytalanul, lassan talál magára. BÉL M. 173o. táján bejárja területünk jó részét is, és általában szegénységről, a lakosság nyomorgásáról ad hirt. A nemrégen betelepitett lakosság még nehezen termeli meg a betevő falatot az elvadult viszonyok között. A települések közül az erőteljesebbek azonban már ebben az időben kihasználják lehetőségeik egy részét.

Az ujra fellendülő gabonatermelés, sókereskedelem, fausztatás, állattenyésztés sok lehetőséget kinál a lakosság számára. Ujra élnek a tiszai révek és átkelőhelyek. A betelepülő lakosság ujjáépiti a viziés szárazmalmokat, megindul a vérkeringés a tájban. A Jászkunság visszaváltása még csak megerősiti ezt a folyamatot. A XVIII. század végének megyei képéről több forrás szól. Ennek alapján próbálunk a gazdasági fellendülésről képet adni.

A Jászsági terület Jászberény középponttal szerveződik ujjá, mind szerkezetileg, mind gazdasági téren. Gimnáziuma, postaállomása, malmai vannak, melyek mindegyike külön-külön is vonzerő a vidék népessége számára.

Hasonló a déli vidékeken Mezőtur szerepe is. Ugyanolyan oktatási, gazdasági és közlekedési-kereskedelmi központ a Körös mentén, mint Jászberény a Zagyva mellett.

Szolnok szerepe viszont jóval ellentmondásosabb ebben a korban. Hiddal rendelkező, kiváló fekvésü sókamarahely. Kiváló a védelmi helyzete is. Gazdaságilag fellendülőben van, de az 1800-as évek végéig sem éri utol az előbbi kettőt népességszámban. Karcag a kun városok között központi szerepkört kap.

11. A JÁSZKUNSÁG FŐ PIACAI. 1799.

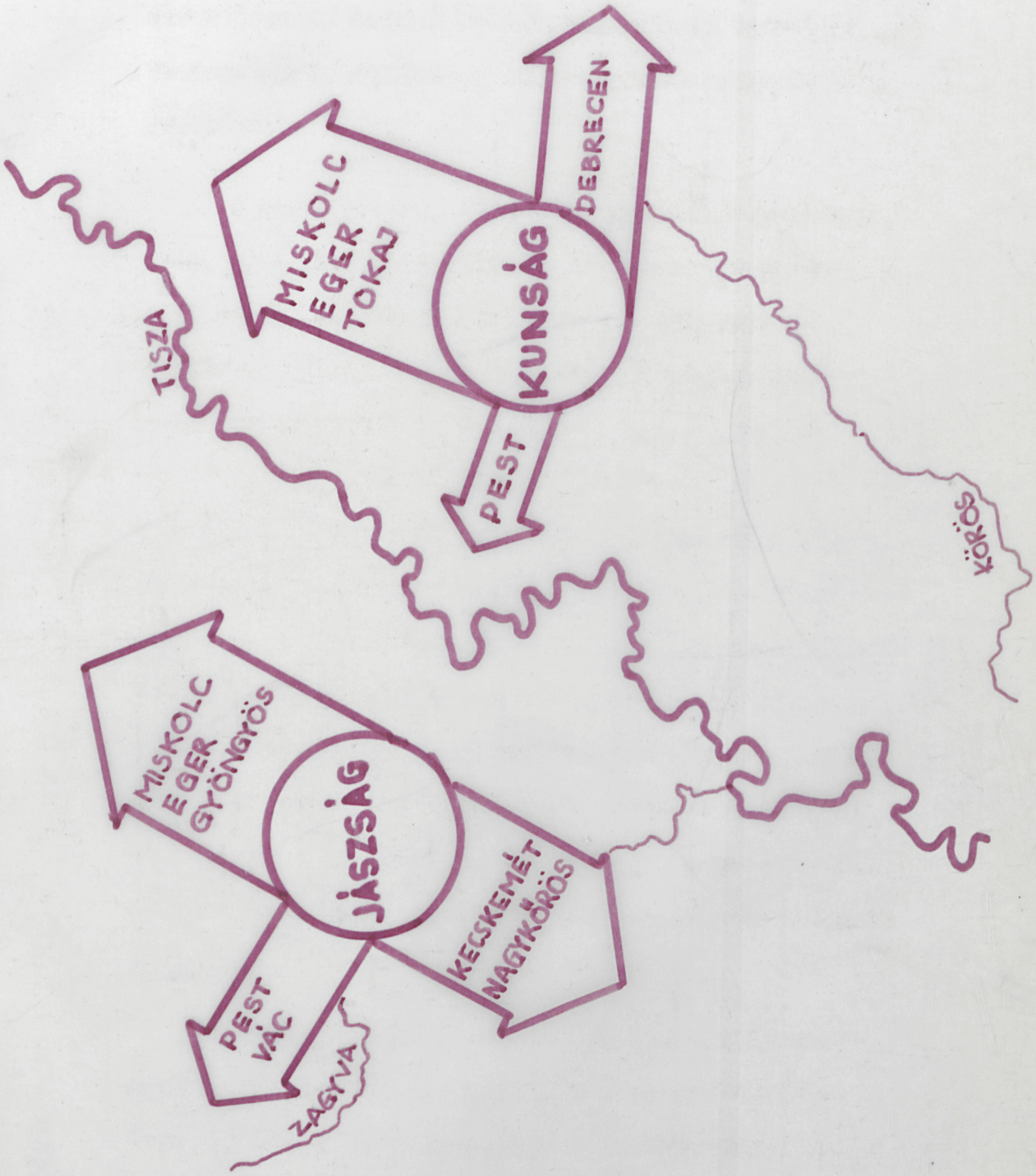

Postaállomás, nagyhatáru helység kedvező termelési viszonyokkal, ugyanakkor az igazgatási székhely Kisujszállásé.

A mezőgazdasági termelés fejlődésére kedvezően hatottak a napóleoni háboruk, amelyekben Magyarország a fő gabona és husszállitó szerepét töltötte be. Területünk szinte minden helyiségében adatok utalnak a gabonatermelésre és valamely állatfajta tartására is.

A mezőgazdasági termelési technika fejlődése folytán a többlettermékeket általában piacon értékesitették. Érdekes, hogy a helyi piacok kevéssé fejlődnek ki, bár magyarázható azzal, hogy ezekre az árukra helyben semmi szükség sem volt, hiszen falvanként hasonló termékeket találunk. A kis vásárlóerő is a távoli piacoknak kedvezett. Igy sok helyiségből Pestre, Debrecenbe, Miskolcra, Egerbe szállitják a felesleget. /11. ábra/.

A mezőgazdasági termékek listáján a gabonatermékek mellett gyakori a szőlő, a kukoricatermelés. Igen sok helyen foglalkoznak méhészettel, felhasználja a lakosság a nádat, gyékényt, az ártéri erdőt is.

Állattenyésztés rideg forrája belterjesebbé kezd válni. A marhatenyésztés, birka- és sertéstartás egyre mindennapibbá válik. /12.ábra/.

A XVII. század első évtizedeiben egyes földbirtokosok vezetésével az eddig kisüzemi módon müvelt halászatot igyekeznek szervezetté tenni. Ez a kezdeményezés azonban néhány év alatt elvetél, későbbiekben a halászat a fejlődő tutajozás és a szaporodó vizimalmok miatt visszamarad.
Ezekben az években a teknősbéka és a ráfogás hoz a környék urainak konyhájára meglehetős hasznot. Szolnokot és környékét, mint teknősbéka-halászó helyet emlitik a korabeli források.

A sószállitás utjainak visszaállitása után a szolnoki kamara forgalma a legnagyobbá válik az országban. Évi átlagban 250.000 mázsa sót rakodnak itt ki. Innen szekereken viszik tovább a sót főként Pest irányába. A sószállitással párhuzamosan növekszik a só szállitóanyagaként használt faáruk feldolgozóipara is. A fürészüzemek egyrészt a malmok mellé, másrészt a vizhez kötötten Szolnokon, Tiszavárkonyban, Tiszafüred környékén voltak jelentősek.

A területen élő ember ezt a természetes épitőanyagot, valamint az ártér adta nádat, gyékényt és tapasztó anyagot használta fel a házak felépitésénél.

A kereskedelem utvonala a postaut nyomát követi. Ez a postaut, amely a terepadottságokhoz igazodva a lehető legszárazabb területeken haladt Szolnokról keletre Szandát, Törökszentmiklóst, Bánhalmát és Karcagot érintve Debrecen felé haladt.

A vizrajzi térkép tanulsága szerint is a legkevésbé vizenyős területeket választotta, bár utja igy sem volt könnyü.

Az ipari termelés kezdetei a fafeldolgozókkal, a malmokkal már az időszak kezdetén adott volt. A gabonatermelés felfutása idején megnő a felépitett malmok száma is. Egy-egy falu már a közeli malomba hordhatja őrölnivalóját, nem kell a távoli helyekre fuvarozni. Az iparosok nehezen telepednek le ezen a mezőgazdasági vidéken. 1800-as évek elején kezdődik meg ez a folyamat, amely a helységek karakterének megfelelő iparosréteg megtelepedését szolgálja.

Ebben a folyamatban is a Jászberényé a vezető szerep. A lakosság számarányával arányosan telepednek meg, mintegy 500 főre jut egy-egy iparos a környék mezővárosaiban. BEDEKOVICH kéziratos könyvében még nem emlit iparosréteget a tájon /1799./. FÉNYES azonban

már megemliti az ipari létesitményeket, jellegzetes iparos foglalkozásokat is.

1848. után pedig, ha szük keretben is, megindul az ipar fejlődése, és formai átalakulása. Szolnokon megalapitják a vasutvonallal összekapcsolt Járműjavitót, ezzel a nagyüzemi ipar kialakitása felé megteszik az első lépést. A 12. ábrán a települések funkcionális jellegü besorolását is megpróbáljuk elvégezni.

A terület nagy ötöbbségben természetesen a mezőgazdasági funkciók gyakorlásában jeleskedik, hiszen megyénk még ma is döntően mezőgazdasági terület. A mezővárosokban azonban megindul a lassu erjedés, hogy valahol féluton ujra megálljon és adjon szabad kezet Szolnok erőteljes kifejlődéséhez.

Végezetül néhány szót kell szólni a terület egyesitéséről. 187o. augusztus 1-én szentesiti a király a rendek törvénytervezetét "42. tc. a törvényhatóságok rendezéséről. Az uj törvény a központi hatalmi szervek intenzivebb érvényesülését kivánta szolgálni a törvényhozás alsóbb területein.
A rendezés természetesen lassan és vontatottan haladt, hiszen sok ellenzője volt. Különösen sok birálatot kapott a jászok és a kunok részéről, hiszen mindkét terület önálló közigazgatást szeretett volna.

13. JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK

közigazgatása. 1876.

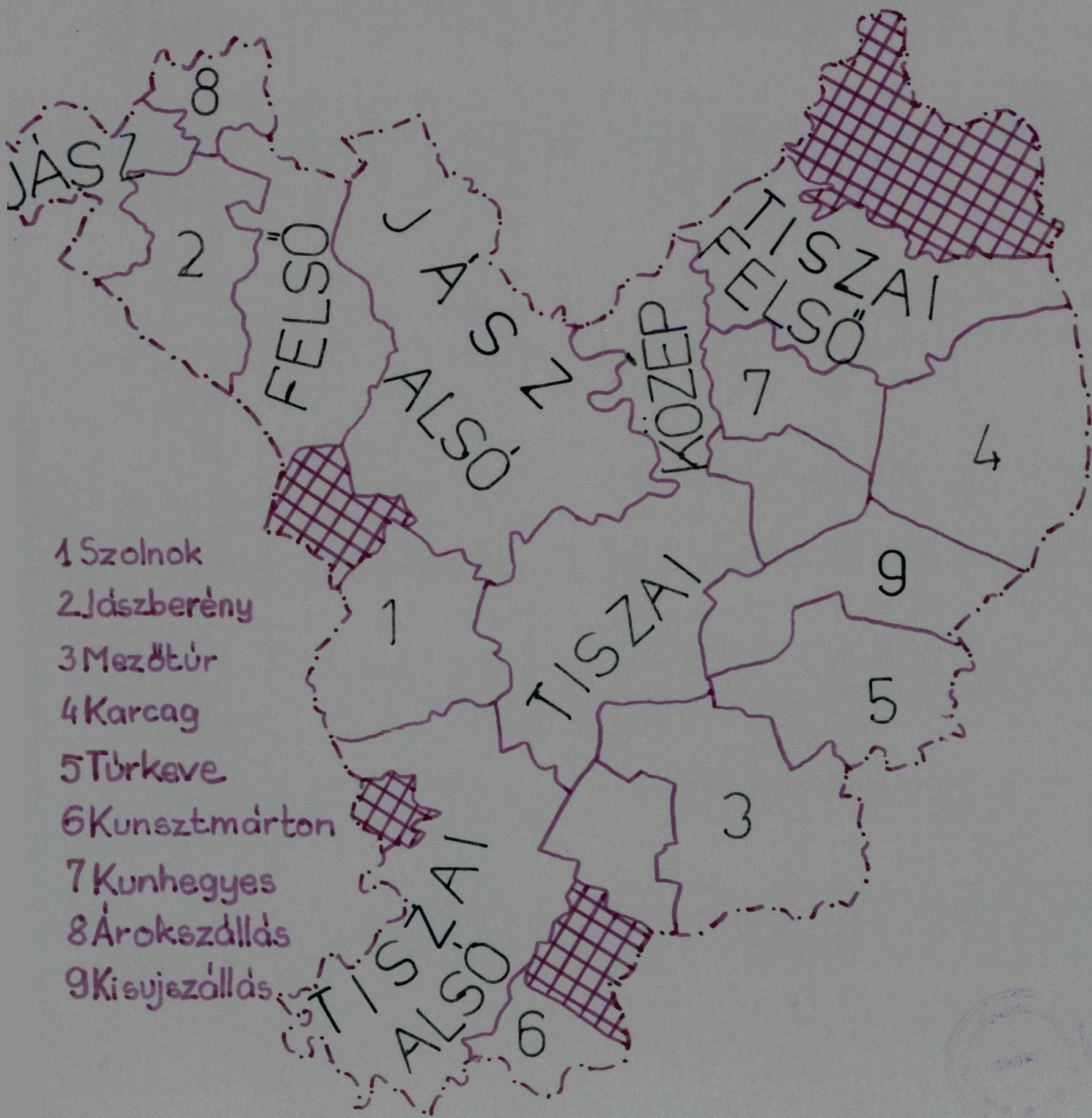

Mint az előbbiekben már utaltunk rá ádáz harcot vivtak a városok a megyeszékhely cimért is.

1876. szeptember 4.-én alakult meg az uj Jász-Nagykun-Szolnok megye Szolnok központtal. Az uj megyét öt járásra, Jászsági felső, Jászsági alsó, Tiszai felső, Tiszai közép és Tiszai alsó járásra osztották be. /13. ábra./
Az uj megyében 9 város, 41 község található. Ez a megyealakulat immár loo éve kiállta az idők próbáját.

Összességében elmondhatjuk a terület fejlődésének erről a szakaszáról:

1./ A termelőerők szaporodása ugrásszerünek mondható.

2./ A megnövekedett népesség megnövekedett területeket kivánt, ezért megindulnak a gátépitések, árvizmentesitő munkálatok.

3./ A mezőgazdaság szerkezete hasonló az előbbi időszakokhoz, azzal a különbséggel, hogy valamivel modernebb technikát és vetésforgást alkalmaznak.

4./ Megjelenik az ipar - főként kézmüipar, feldolgozóipar formájában, de a korszak végére már nagyipari csirákat is találunk.

5./ A kereskedelem és a közlekedés az utak függvénye. Az árvizi munkákkal párhuzamosan nő a közlekedés jelentősége. Megindul a vasuti közlekedés is.

6./ A közigazgatási változás a megye egységesitésének folyamatát végzi el, megszünik a közel álló területek különállása is.

I R O D A L O M

I. A TERÜLETRE VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS IRODALOM

1./ Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. Bp. 189o. MTA Kiadv.

2./ Fekete Lajos: A hatvani szandzsák 155o. évi adóösszeirása. Jászberény, 1968. Jászmuzeum.

3./ Fekete Lajos-Káldy Nagy Gyula: Budai török számadáskönyvek. Bp. 1962. Akadémiaia Kiadó.

4./ Fények Elek: Magyarországnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja. Pest. 1836. k.n. 2-3. kötet.

5./ Fényes Elek: Magyarország geographiai kisszótára. Pest. 1851.

6./ Gyárfás István: A jász-kunok története. Szolnok. 1883. és Budapest 1885.

7./ Gyimesi Sándor: A városok a feudalizmusból és kapitalizmusba való átmenet időszakában. Bp. 1975. Akadémiai Kiadó.

8./ Győrffy Lajos: Adatok az Alföld törökkori településtörténetéhez. Szolnok. 1956. Damjanich Muzeum.

9./ Pécsi Márton: Magyarország tájföldrajza. A tiszai Alföld. Bp. 1969. Akadémiai Kiadó.

1o./ Magyarország vármegyéi és városai. Heves vármegye. Bp. 19o9. Szerk: Borovszky Samu.

11./ Ortvay Tivadar: Magyarország egyházi földleirása a XIV. század elején. Bp. 1891.

12./ Ortvay Tivadar: Magyarország régi vizrajza a XIII. század végéig. Bp. 1882. MTA.

13./ Pesty Frigyes: Az eltünt régi vármegyék. Bp.188o.MTA.

14./ Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története.Bp.1872.

15./ Soós Imre: Heves megye benépesülése a török hódoltság után. Eger. 1955.

16./ Szarka Gyula: A váci egyházmegye történeti földrajza a török hóditás korában. Vác. 194o.

17./ Vizügyi Történeti Füzetek. Károlyi Zsigmond-Nemes Gerzson: A Közép-Tiszavidék vizügyi multja I-II. kötet.BP. 1975.

18./ Váradi Regestru m. Értelmezi: Kandra Kabos Bp. 1898. Szent István Társulat.

II. A MEGYÉRE VONATKOZÓ HELYTÖRTÉNETI IRODALOM

19./ Antal Árpád: Olvasókönyv Szolnok megye történetéhez. Szolnok, 1969.

2o./ Abádszalók földje, népe, kulturája. Szolnok, 1961. Damjanich Muzeum.

21./ A Tisza II. régészeti leletei. Szolnok, 1973. Damjanich Muzeum.

22./ Bél Mátyás: Heves megye ismertetése. 173o-35. Eger, 1968. Szerk: Soós István.

23./ Benkó József: Tiszakürt 9oo éves. 1975. kézirat. /Megyei Könyvtár/.

24./ Benedek Gyula: Tiszapüspöki története. Szolnok, 197o. Damjanich Muzeum.

25./ Blénessy János: Jászberény életrajza...Jászberény, 194o.

26./ Borzák Lajos: Jászboldogháza története. Szolnok. 1968.kézirat. /Megyei Könyvtár/.

27./ Cseppentő Miklós: Tiszaroff története. Szolnok. 1971. Damjanich János Muzeum.

28./ Daróczy Elek: Karcag város egyetemes leirása. Karcag, 189o. Sződi Ny.

29./ Dósa József: Kunszentmárton története. Kunszentmárton. 1936.

3o./ Fodor Ferenc: A Jászság életrajza. Bp. 1942. Szt.-István Társ.

31./ Győrffy Lajos-Veress Éva: Turkeve története. Szolnok. 1956. Damjanich Muzeum.

32./ Herbert János: Jászárokszállás nagyközség monografiája. Karcag év nélkül.

33./ Kolosy Lajos: Kunhegyes története. Kunhegyes. 1926. Balla.

34./ Komáromy József: Adatok Jászberény multjából. Jászberény. 1939.

35./ Kormos László : Kunmadaras története. Szolnok. 1967. Damjanich Muzeum.

36./ Lippay Lajos: Jászalsószentgyörgy nagyközség történeti vázlata. Jászberény. 1893.

37./ Palugyay Imre: Jász-Kun Kerületek s Külső-Szolnok vármegye leirása. Pest. 1854. Heckenast.

38./ Soós Imre: A jobbágyföld helyzete a szolnoki Tiszatájon 1711-177o. Szolnok. 1958. Damjanich Muzeum.

39./ Seres Péterné: Jász-Nagykun-Szolnok megye kialakitása. Szolnok. 1975. Szolnok megyei Levéltár.

40./ Szolnok, a Közép-Tiszavidék tájszervező centruma. Szolnok. 1975. Szolnok VT. Szerk: Szurmay Ernő.

41./ Szolnok város története. I. kötet. Szolnok.1975. Szerk.: Kaposvári Gyula.

42./ Tóth János: A Jászkunság helyzete a XVIII.század végén. Jászberény. 1976. Jász Muzeum.

43./ Tóth Sándor: Vázlatok Törökszentmiklós multjából. Szolnok, 1957.

44./ Turkeve 1961. emlékkönyv. 1961. Szolnok. Damjanich Muzeum.

III. EGYÉB KIADVÁNYOK

45./ Az első magyar népszámlálás. Bp.1960.Szerk: Dávid Zoltán, Danyi Dénes.

46./ Szolnok megye népszámlálási adatai. 1960. Bp. 1962. Statisztikai kiadó.

47./ Jászkunság cimü megyei ismeretterjesztő lap cikkei.

48./ A megyei Levéltár kéziratos térképei.

.-.-.-.-.-.-.

TARTALOMJEGYZÉK

I.Rész. A természetföldrajzi tényezők hatása a települések kialakulására ..... 1 old.

II.Rész. A Közép-Tiszavidék településeinek telepitő tényezői ..... 11 old.

III.Rész. Az ember megtelepedése..... 16 old.

IV.Rész. A településhálózat alakulása a honfoglalástól 1526-ig..... 23 old.

V.Rész. A török hódoltság alatti idők ..... 35 old.

VI.Rész. A visszatelepüléstől az önálló megyévé alakulásig..... 44 old.

TARTALOMJEGYZÉK

I.Rész

A természetföldrajzi tényezők hatása a települések kialakulására 1

II.Rész

A Közép-Tiszavidék településeinek telepitő tényezői..... 11

III.Rész

Az ember megtelepedése..... 16

IV.Rész

A településhálózat alakulása a honfoglalástól 1526-ig... 23

V. Rész

A török hódoltság alatti idők 35

VI.Rész

A visszatelepüléstől az önálló megyévé alakulásig..... 44

Jóvedi Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára SZEGED